

- ETOPEDIE
- Jaro2024
- Michaela šedá
- sedamichaela@email.cz
- Centrum školní podpory
- centrumdamie@seznam.cz
- Ukončení předmětu

- Písemný online test
- Když budete aktivní budu ráda, ale hodnotit to nebudu
- speciálně pedagogická disciplína zabývající se **edukací** dětí v riziku a s poruchami emocí a chování
- navazuje na vývoj v obecné pedagogice
- svými přístupy **reflektuje** hodnotové a normativní společenské tendence a postoje ve vztahu k očekávanému chování
- základním východiskem je kontext **kvality života** dítěte v riziku poruch chování a s poruchou chování v jeho dospělosti
- **HISTORICKÝ KONTEXT VÝVOJE ETOPEDIE**
- **pedopatologie – počátky 20. století**
  - výchova mravně vadných
  - **segregace, donucovací prostředky**
- **defektologie – od roku 1948**
  - nápravná/léčebná pedagogika
  - mládež obtížně vychovatelná
  - **reedukace, rehabilitace, kompenzace**
  - **norma**
- **HISTORICKÝ KONTEXT VÝVOJE ETOPEDIE**
- **součástí psychopedie – od roku 1963**
  - mládež vyžadující zvláštní péči
  - následky onemocnění nebo defektu jako příčina PCH
  - sekundární role etopedie
  - **reedukace, rehabilitace, kompenzace**

- **rozvoj kompetencí**
- **samostatný obor – od roku 1969**
  - ethos (mrav)
  - éthos (zvyk)
  - **výchova a vzdělávání**
- **Postavení etopedie v systému pedagogiky**
- Napadají vás nějaké významné rozdíly mezi etopedií a zbytkem?
- **ETOPEDIE V SYSTÉMU SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY**
- **společné rysy:**
  - usilování o naplnění **potenciálu** každého jedince
  - mezioborová **spolupráce** (nejen s obory pedagogiky, ale i s psychologií, sociologií, medicínou, filozofií, penologií, právem atd.)
- **odlišnosti:**
  - terminologie – přejímá termíny ze sociologie, psychologie, psychiatrie, práva...
  - charakter postižení jedince – převažují jedinci se „získaným“ postižením; pro změnu je nutná změna jejich hodnotové orientace
  - segregační tendence intervence – vyjmutí jedince z jeho přirozeného prostředí jako jedno z intervenčních opatření
- Rozdíly v etopedii

1. terminologie

2. charakter postižení, znevýhodnění

3. segregační tendence a intervence

- Předmět etopedie
- Děti/mladiství bez výraznějších problémů
- Děti/mladiství v riziku PCHE
- Děti/mladiství s problémy v chování
- Děti/mladiství s PCHE
- **CÍLOVÉ SKUPINY**
- **DĚTI BEZ VÝRAZNĚJŠÍCH PROBLÉMŮ V CHOVÁNÍ**
- co nejvíce dětí v „běžné populaci“
- pomoci jim, aby tam zůstaly (v tomto ohledu je i „běžná populace“ cílovou skupinou etopedie)

- pomoci jim, aby se tam dostaly
- praxe spočívá především v preventivních aktivitách
  - preventivní programy rizikového chování (peer programy...)
  - eliminace ohrožujících podmínek ve školním prostředí atd.
- **DĚTI V RIZIKU („AT-RISK YOUTH“)**
- děti, které ve svém vývoji čelí mnoha rizikům z roviny **osobnostní i sociální**
- znevýhodnění, sociální, zdravotní dispozice
- odlišné příležitosti, zkušenosti, kompetence (Kauffman, 2005)
- významná je **odolnost** dítěte vůči faktorům, které jej z vnějšku ohrožují (**koncept resilience**)
- praxe spočívá v preventivních aktivitách, v diagnostice a poradenství
- Teorie a praxe etopedie
- Praxe v etopedii

V rámci prevence – školy

Děti bez výraznějších problémů v chování , děti v riziku, děti s PCHE

Poradenství a diagnostika

V rámci intervence – školy a preventivně výchovná zařízení

Děti v riziku + Děti s PCHE

Diagnostika, poradenství, dlouhodobé vedení, práce s rodinou

- Praxe v etopedii

Rehabilitace (resocializace) – šk. Zařízení

Pro výkon OV a ÚV – intenzita PCH neumožňuje práci s dítětem v jeho přirozeném prostředí

Reedukace, diagnostika, poradenství

Etopedie jako vědní obor

- **Východiska etopedie**
- 1. **Osobnostní pojetí - individualizace výuky**
- 2. **Bio – psycho – sociální model funkčnosti**
- 3. **Perspektivní přístup k dítěti**
- 4. **Životní cesta dítěte**
- **1. Osobnostní pojetí - individualizace výuky**
- **naplnění potenciality každého žáka**

- žáci s problémy v chování jsou skupinou nejobtížněji vzdělavatelnou ve školách hlavního proudu
- úkolem etopedie je **zapojení všech do škol hlavního proudu**
- **BIO – PSYCHO – SOCIÁLNÍ MODEL FUNKČNOSTI**
- postižení jako výsledek vzájemných vztahů mezi zdravotním stavem, osobnostními faktory a externími faktory, ve kterých jedinec žije
- nedostatek vzdělání = **bariéra** dobré kvality života
- žáci s PCHE jsou skupinou nejvíce **ohroženou vyloučením** ze školy, a tím je ohrožována také kvalita jejich života v dospělosti
- nedostatečný školní výkon má negativní dopad na **sebepojetí**
- negativní vliv na postoje učitelů a spolužáků
- jejich výuka je učiteli považována za **obtížnou**
- projevy v chování jsou považovány za **bariéru v efektivním vzdělávání**
- **2. Bio – psycho – sociální model funkčnosti**
- **Perspektivní přístup**
- odpovědnost školské praxe za vytváření **příležitostí k učení, k posilování kompetencí, k rozvoji profesních dovedností**
- **cíl:** podpora dítěte s v jeho **aktivním přístupu k vlastnímu vzdělání**, aby dosáhlo na svůj **vzdělávací potenciál**
- **Životní cesta dítěte**
- respektování **úkolů a rizik socializačního procesu** dítěte
- využití **možností a příležitostí**, které dítě dostává ve svém přirozeném sociálním prostředí
- Video
- Pološero – týrané děti
- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10318730018-polosero/213562222010003-polosero-jizvy-na-dusi/>
- Domácí násilí na dětech
- <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10617868301-z-lasky-nenavist/22256226910/>
- Podcast – znásilnění učitelem, týrání otcem
- <https://open.spotify.com/show/5Wx6CZe2wURLbWCSMEKzfU>
- Vztah etopedie ke spolupracujícím oborům
- Psychologie
- Psychiatrie

- Penologie
- Vývojová psychologie
- Pedagogická psychologie
- Sociální psychologie
- Forezní psychologie
- Pedagogika
- Artefietika
- Sociální pedagogika
- Penitenciární pedagogika
- **TRIÁDA RIZIKOVÝCH FAKTORŮ – RIZIKA JAKO BARIÉRA NA CESTĚ K DOSPĚLOSTI**
- **specifika rizikových faktorů**
  - rizikové faktory se na sebe nabalují a jejich negativní působení se umocňuje i s jejich počtem
  - určité negativní a destruktivní projevy jsou výsledkem rozdílných i propojených skupin rizikových faktorů
  - rizikové faktory se mohou kombinovat a vzájemně ovlivňovat
- **TRIÁDA RIZIKOVÝCH FAKTORŮ VE VÝVOJI PORUCHY CHOVÁNÍ**
- **RIZIKA SPOJENÁ S OSOBNOSTÍ DÍTĚTE**
- váží se na fyzickou, psychickou konstituci a sociální zkušenost
- patří sem:
  - **faktory fyzického zdraví** – nedonošenost, nízká porodní váha, postižení, nemoc, porodní úraz, chronická onemocnění
  - **faktory vnitřních dispozic** – nízká inteligence, obtížný temperament, hyperaktivita, impulzivita
  - **faktory emocionálního zaměření a prožívání** – obdiv k násilí, nízká sebeúcta, nedostatek empatie, egocentrismus, neschopnost prožívat štěstí atd.
  - **faktory sociálních kompetencí** – slabé vazby, malá schopnost řešit problémy, malé sociální dovednosti
- **RIZIKA SPOJENÁ S RODINOU DÍTĚTE**
- základní rizika spočívají v nedostatku „**vřelosti – lidského tepla**“
- patří sem:
  - **rodinná konstelace** – neúplná, početná rodina, nepřítomnost otce, nezletilá matka, dlouhodobá nezaměstnanost rodičů

- **narušené rodinné prostředí** – povaha interakcí v rodině, míra sporů, domácí násilí, disharmonie, negativní interakce s okolím, psychiatrická onemocnění
  - **špatný rodičovský vzor** – kriminalita, antisociální chování, zneužívání návykových látek
  - **výchovný styl** – nedostatečné vedení nebo naopak tvrdá výchova, nedůslednost nebo přehnané lpění na pravidlech, zanedbávání, týrání, nezáměr, odmítání dítěte
- **RIZIKA SPOJENÁ SE ŠKOLOU**
  - Vstup do školy
  - školní neúspěch, nepřiměřené nároky, pozice „outsidera“, nedostatek příležitosti k učení
  - slabá vazba na školu
  - nevhodné kázeňské prostředky, zaměření na chybu
  - škodlivá vrstevnická skupina, agrese jako norma
  - šikana, odmítání vrstevníky, sociální vyloučení nebo izolace
  - **bludný kruh neúspěchu**
  - **RIZIKA SPOJENÁ SE SOCIÁLNÍ SÍTÍ A SPOLEČNOSTÍ**
  - odborníci sem řadí:
    - **životní podmínky** – socioekonomické znevýhodnění, hustota zalidnění, materiální životní podmínky, místo bydliště
    - **patologické formy chování v okolí** – násilí, kriminální činnost v okolí, agrese jako přijatelná reakce na frustraci
    - **kulturní a morální hodnoty** – sociální nebo kulturní diskriminace, kulturní normy, znázornění násilí v médiích
    - **konflikt aktuálních a historických socializačních požadavků** – odlišnost požadavků rodiny, školy...
  - Problémy v chování
  - **PROBLÉMY V CHOVÁNÍ**
  - **přechodný stav** v modelech jednání, které dítě používá, ať jsou způsobené momentální životní situací nebo podmínkami, ve kterých se problémové chování vyskytuje
  - různé závažné a **nápadné odchylky** od obvyklých způsobů chování, z nichž některé s věkem zanikají
  - **důsledky dlouhodobých problémů v chování**
    - individuální – negativní vliv na charakter dítěte, který daná situace formuje, motivace, hodnoty, zvyky...
    - sociální – „zrcadlové Já“ – druzí „ukazují“, jak má vnímat sebe sama; podle toho volí další chování; problém navazování uspokojivých sociálních vztahů

- životní perspektiva – vliv na školní úspěšnost, bariéra úrovně vzdělání odpovídající schopnostem, vyloučení ze vzdělávání
- Problém versus porucha
- Proč je důležité rozlišit problémové chování od poruchového?

2 základní kategorie

- - žák s problémy v chování
- - žák s poruchou v chování
- Tři základní aspekty rozdílu mezi problémem a poruchou
- MOTIVACE CHOVÁNÍ
- V TRVÁNÍ PROBLÉMOVÉHO CHOVÁNÍ
- V INTERVENCI A REEDUKACI
- Intervence a reedukace
- PROBLÉM
- PORUCHA
- Stačí cílená pedagogická opatření
- Speciálně pedagogické metody vedou k nápravě nežádoucího chování
- Náprava vyžaduje specializovanou péči
- SVP, DÚ
- Motivace v chování
- PROBLÉM
- PORUCHA
- O svých problémech ví a chce je řešit
- Normy nenarušuje úmyslně
- Nálepkou trpí
- Není s daným problémem v konfliktu
- Nepřijímá normy
- Nepocituje vinu za vlastní jednání
- Trvání problémového chování
- PROBLÉM
- PORUCHA
- Problémy jsou krátkodobé

- Projevují se v určitých periodách
  - Jsou důsledkem nezvládnutých konfliktů s okolím
  - Porušuje normy dlouhodobě
  - Nežádoucí chování se prohlubuje
  - Poruchy chování a emocí - klasifikace
  - **VÝVOJ PORUCHY CHOVÁNÍ (WALKER, SEVERSON, 2002)**
1. ohrožení z rodiny, sousedství, školy a rizikovými faktory společnosti
    - chudoba; zneužívání; zanedbávání; nekompetentní rodiče; drogová a alkoholová závislost pečovateli
  2. vývoj nepřizpůsobivého chování
    - vzdor; nepřipravenost na školu; nátlakové jednání; agrese k vrstevníkům; neschopnost řešit problémy
  3. vytváří negativní krátkodobé následky
    - záškoláctví; odmítání učitelem a spolužáky; kázeňské přestupky; častá změna školy
  4. negativní dlouhodobé následky
    - školní neúspěch, opuštění školy; delikvence; užívání drog a alkoholu; členství v gangu; násilí; kriminalita dospělých; celoživotní závislost na sociálních dávkách; větší počet úmrtí a zranění
- Medicínská klasifikace poruch chování
  - **Mezinárodní klasifikace nemocí 10. revize (1993) – F90 – F98**

Emoční poruchy (F93)

- Separační úzkostná porucha v dětství, fobické poruchy, porucha sourozenecké rivality aj.

Poruchy sociálních vztahů (F94)

- Elektivní mutismus, Reaktivní porucha přichylnosti dětí, citově chladná psychopatie aj.

Tikové poruchy (F95)

- Přechnodná tiková porucha, Chronické motorické nebo vokální tiky, de la Tourette aj. (tourette x turner)
- <https://www.youtube.com/watch?v=c36j-uv75rl>
- <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095946610-diagnoza/81-tourettuv-syndrom/video/>

Jiné poruchy chování a emocí (F98)

- Neorganická enuréza, Neorganická enkopréza, Poruchy příjmu potravy v kojeneckém a dětském věku, pika, Stereotypní pohybové poruchy, kocktavost, breptavost aj.
- <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F90-F98.html>

- **DEFINICE PORUCHY CHOVÁNÍ**
- Sdružení pro Národní duševní zdraví a speciální vzdělávání, 1992
- pojem porucha emocí nebo chování (PE, PCH) je výrazem pro **postižení**, kdy se **chování a emocionální reakce žáka**:
  - liší od odpovídajících **věkových, kulturních nebo etnických norem**
  - mají nepříznivý vliv na **školní výkon** včetně jeho akademických, sociálních, předprofesních a osobnostních dovedností
- **DEFINICE PORUCHY CHOVÁNÍ**
- **současně je toto postižení:**
  - něco víc než **přechodná**, více **méně předvídatelná reakce na stresující** události z jeho prostředí (trvá déle než 3-6 měsíců; není to reakce na změny v okolí)
  - vyskytuje se současně nejméně ve **dvou** různých prostředích, z nichž alespoň jedno souvisí se **školou**
  - přetrvává i přes **individuální intervenci v rámci vzdělávacího programu** (pokud se tým odborníků ve svém posudku neshodne na základě historie daného jedince, že intervence nebude účinná)
  - může koexistovat i s jiným postižením
- **zahrnuje:**
  - děti a mladistvé se schizofrenií, emocionálními poruchami, úzkostnými poruchami
  - jinými trvalými poruchami chování a jeho ovládní, **jestliže mají celkový nebo částečný nepříznivý vliv na školní výkon**
- **PORUCHA CHOVÁNÍ A EMOCÍ**
- **odlišnosti v chování** (nejsou způsobeny kulturními, věkovými nebo etnickými normami):
  - reakce v interakci
  - reakce v emocích
- **odlišnosti v kompetencích** (školní výkon neodpovídá nadání):
  - akademických
  - sociálních
  - předprofesních
- **podmínky** (dlouhodobé trvání):
  - nejde o reakce na stresující události z prostředí
  - vyskytuje se nejméně ve dvou prostředích, z nichž alespoň jedno souvisí se školou
  - přetrvává i přes individuální intervenci
- **PORUCHY CHOVÁNÍ**

- **5 charakteristik poruch chování podle Bowera**
  - neschopnost učit se – pokud ji nemůžeme vysvětlit intelektovými, smyslovými nebo zdravotními problémy
  - neschopnost navazovat uspokojivé sociální vztahy s vrstevníky a s učiteli
  - nepřiměřené chování a emotivní reakce v běžných podmínkách
  - celkový výrazný pocit neštěstí nebo deprese
  - tendence vyvolávat somatické symptomy jako je bolest, strach, a to ve spojení se školními problémy
- **PORUCHY CHOVÁNÍ**
- **5 stupňů poruch chování podle Bowera**
  - chování jedince reaguje na problémy denního života, vývoje a získávání životních zkušeností
    - dítě reaguje vcelku přiměřeně a očekávanými způsoby
    - jeho problémy v chování odpovídají věkovým zvláštnostem a normám prostředí, ve kterém se pohybuje
    - umí se přiměřeně ovládat a své reakce korigovat
  - chování, jímž jedinec reaguje na krizové životní situace – chování je však po vyhodnocení jeho momentální situace vysvětlitelné:
    - změnou jeho postavení v systému rodiny (popř. jiného velmi blízkého okolí)
    - šokem, způsobeným náhlou ztrátou někoho z blízkého sociálního okolí
    - dlouhodobou zátěží spojenou s těžkou nemocí někoho z blízkého sociálního okolí a s tím spojenou změnou rodinného klima
- **PORUCHY CHOVÁNÍ**
  - chování, kterým se jedinec vymyká očekávání; problematicky se přizpůsobuje změnám podmínek
    - jeho problémy bývají posilovány např. změnou školy, stěhováním, častým střídáním učitele
  - zafixované a opakované nevhodné chování
    - takové dítě si už zvyklo na negativní sebeobraz, který vnímá jako nezměnitelnou věc
    - chování se dá při dobré školní docházce upravit a jedinci se ještě dá pomoci navázat pozitivní sociální vztah
  - zafixované a opakované nevhodné chování s tak výraznými symptomy, které vyžaduje segregaci a intenzivní intervenci a rehabilitaci

- jedinec se nedá ovlivňovat a vzdělávat v běžném prostředí školy, ale pouze v internátní škole (instituci) nebo doma
  - jde o takové chování, kdy je potřeba pro jeho změnu působit na dítě celistvě a vyjmout je z původního sociálního prostředí
- **RIZIKOVÉ SKUPINY**
  - jedinci ze znevýhodněného sociokulturního prostředí (zanedbanost dítěte nemusí být spojena s psychickou deprivací, závažná je sekundární psychická deprivace odejmutých dětí)
  - etnické skupiny (komunita romská, ukrajinská, vietnamská, ruská) – problém tkví ve vykořeněnosti, v nižším sociálním postavením
  - zkušenost institucionální péče (citová deprivace, emocionální plochost, sociální nezkušenost – absence modelů chování a vztahů v rodině, hospitalismus = adaptace na prostředí ústavu)
  - traumatizující zážitek (posttraumatická porucha, flashbacky, somatizace, narušení vlastní identity, latentní období propuknutí PCH, PE)
  - jedinci s diagnózou ADHD
  - **POSUZOVÁNÍ CHOVÁNÍ**
  - relativita posuzování chování
    - normy společnosti; normy posuzovatele
  - vývojová úroveň dítěte
    - vývojová periodizace: první dětství, druhé dětství, jinošství, mužný věk ...
    - biopsychologická vývojová periodizace: první dětství (novorozenec, kojeneček, batole), druhé dětství, pubescence (11-15 let), období hebetické – mládí a krása
    - psychologická vývojová periodizace: senzomotorická inteligence (do 2 let), symbolické a předpojmové myšlení (do 4 let), názorné myšlení (4-7 let), konkrétní operace (do 12 let), formální operace (od 12 let)
  - **POSUZOVÁNÍ CHOVÁNÍ**
  - stádia vývoje morálky
    - prekonvenční
      - orientace na trest a poslušnost: vyhnout se trestu a nekritická podřízenost autoritě
      - instrumentálně-relativistická orientace: získání odměny
    - konvenční
      - orientace na souhlas od ostatních
    - postkonvenční
      - orientace na právo a pořádek: konat svou povinnost, respektovat autoritu a hájit sociální uspořádání

- orientace na individuální práva, sociální úmluvu a zákonné jednání: „co nejvíce užítku pro co nejvíce lidí“
  - orientace na všeobecně platné etické principy: univerzální principy spravedlnosti, vzájemnosti, rovnosti a respektování důstojnosti jednotlivce
- **PERIODIZACE LIDSKÉHO VÝVOJE – ERIKSON**
  - **důvěra x nedůvěra** (kojenecký věk): naděje, 1. rok života koncipuje pohled dítěte na svět
  - **autonomie x stud** (1,5-3 roky): vůle, síla chtění, začíná některé věci dělat samo, ale iritace tím, co mu nejde – nehodnotit nepovedené, najít rovnováhu, přiměřená stimulace – o trochu více, než co umí, hygienické návyky
  - **iniciativa x vina** (3-6 let): cíl, začátek sebehodnocení – sebevědomí, být z přímé kontroly dospělého, zkoušejí, co nesmí, trápení svým svědomím, nebrat chuť poznávat a „riskovat“, spontánní hra – spíše dělat to, co dítě samo chce
  - **PERIODIZACE LIDSKÉHO VÝVOJE – ERIKSON**
  - **snaživost x méněcennost** (6-12 let): kompenzace, ve škole poměřování se spolužáky, nová autorita, klíčový moment, aby neztratilo dítě chuť se učit – potřeba zažít úspěch, rizikem je ambicióznost rodičů
  - **identita x nejistota** (12-16 let): poctivost, hledání vlastní identity, nejistota své pozice mezi lidmi, potřeba být netypický, jedinečný, vnímání ostatními, vrstevnická skupina poskytuje útočiště, ambivalence – být jedinečný nebo splynout, dospělý má roli vůči komu se vymezují, dospívající se potřebuje od rodičů emociálně i sociálně odpoutat, měřítko hodnot
  - **intimita x izolace** (mladá dospělost): síla, poté, co jsme našli identitu, splynutí s jiným člověkem – sexuálně, kamarádsky ..., už není jen „já“, ale chápání „my“, může být izolován, pokud je plně koncentrován na sebe, zůstává v izolaci
  - **ELIMINACE RIZIKOVÝCH FAKTORŮ**
  - etopedie hledá cesty k posilování **kompetencí dítěte v sociálních vztazích**
  - kvalitu sociálních vztahů považuje za základní kámen úspěchu
  - zaměřuje se na dvě základní úrovně těchto vztahů:
    - úroveň rodiny
    - úroveň třídy, školy, vrstevníků
  - snaha je směřovaná na:
    - posilování vztahů, které fungují
    - vytváření odolnosti dítěte vůči vztahům, které je mohou v jeho směřování k dospělosti poškodit
  - **CO S RIZIKY?**
  - **ochranné a protektivní faktory**
    - podpora autonomie a nezávislosti

- posilování sociálních kompetencí
- posilování kompetencí k řešení problémů
- zaměření na cíl a budoucnost
- zapojování do posilujících činností a procesů
- **PROTEKTIVNÍ FAKTORY (ŠOLCOVÁ, 2009)**
- **individuální úroveň**
  - konstituční resilience (pozitivní temperament, robustní neurobiologický systém)
  - sociabilita (citlivost, prosociální postoje, citová vazba k ostatním)
  - inteligence (školní výkon, plánování a rozhodování)
  - komunikační dovednosti (rozvinutá řeč, čtenářské dovednosti)
  - osobnostní charakteristiky (tolerance k negativním emocím; sebeuplatnění; sebevědomí; pozitivní sebepojetí; vnitřní lokalizace kontroly; smysl pro humor; nadějnost; strategie zvládání stresu; trvalý hodnotový systém; vyvážený pohled na zkušenosti; tvárnost a pružnost; mravní síla, přesvědčení, houževnatost, odhodlání)
- **PROTEKTIVNÍ FAKTORY (ŠOLCOVÁ, 2009)**
- **úroveň rodiny**
  - podporující rodina (povzbuzení, pomoc, vřelost; soudržnost péče; blízký vztah k pečujícími osobám; víra v dítě; neobviňování; vzájemná manželská opora; talent, koníček)
  - socioekonomický status
- **úroveň komunity**
  - školní zkušenosti (podporující kamarádi a vrstevníci; pozitivní vliv učitele; úspěch)
  - podporující komunita (víra v jedince, netrestání)
- **úroveň kultury**
  - tradiční aktivity, tradiční spiritualita; tradiční jazyk; tradiční medicína
- **TERMINOLOGIE ETOPEDIE**
- **PROBLEMATIKA VYMEZENÍ ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE**
- název etopedie z řeckého „ethos“ (**mrav**) nebo „éthos“ (**zvyk**) – volně přeloženo výchova a vzdělávání směřující k nápravě chování a jeho zvyků
- **terminologie nejednotná z několika důvodů:**
  - různorodost a variabilita příčinných vlivů
  - relativita očekávaného chování (různé sociální normy)
  - interpretace problematiky z různých pohledů, různými obory

- různá kombinace názvů
- **KOMBINACE NÁZVŮ PORUCH CHOVÁNÍ (KAUFFMAN, 2001)**
- **MEZINÁRODNĚ UŽÍVANÉ NÁZVOSLOVÍ**
- **maladaptivní chování (maladjustment)** – užívaný v 50. a 60. letech minulého století, zaměřen na potíže, které vznikají z konfliktu jedince se svým sociálním prostředím
- **porucha chování (behavior disorder)** – od konce 60. let, odráží problémy v reakcích jedince, v jeho projevech, v sociálních vztazích, označuje sociálně neakceptovatelné chování
- **porucha řízeného chování (conduct disorder)** – spíše psychiatrická terminologie, označuje nepřiměřené chování, jímž jedinec narušuje základní práva druhých nebo soustavně porušuje sociální normy a pravidla
- **emocionální narušení (emotionally disturbed)** – spíše v právu, neodráží vliv poruchy na sociální prostředí, je příliš nekompromisní
- **porucha emocí a chování (emotional and behavioral disorders)** – konec 80. let, v zahraničí převažuje, pro děti s výraznými problémy v chování
- **ČESKÉ NÁZVOSLOVÍ**
- **Zikmund (1930)**
  - mládež mravně ohrožená
  - mládež mravně narušená
  - mládež mravně vadná
- **Sovák (1960)**
  - mládež obtížně vychovatelná
- od 70. let
  - poruchy chování, porucha školní přizpůsobivosti (u dětí s LMD, MO, způsobené nesprávnou výchovou)
- **Koukolík, Drtilová (1996)**
  - deprivanti
- **SOUČASNÁ TERMINOLOGIE**
- označování dětí/žáků s PCHE dle současné terminologie – soft přístupy
  - odráží inkluzivní charakter pojetí problematiky nežádoucího chování – primární zaměření na perspektivu
  - vyjadřují důvěru v odpovědnost pedagogů a dalších odborníků při podpoře těchto dětí – PCHE jako časově omezená výzva
  - odpovídají společenskému vývoji – přístup ke vzdělávání pro všechny
- profilace „soft“ přístupů

- **potíže či problémy v chování** (behavioural difficulties)
- **provokující žák** (challenging pupil)
- **nápadné chování** (Verhaltensauffälligkeiten)
- **dispozice k poruchám chování**
- **riziková mládež** (at-risk youth)
- **ZNAKY SOUČASNÉ TERMINOLOGIE**
- předchází stigmatům
- hledá budoucnost a perspektivu jedince
- budoucnost jedince spojuje s jeho participací v běžné společnosti (ne segregace)
- vychází z vědomí spoluzodpovědnosti za kvalitu života jedince
- vyjadřuje důvěru v kompetence pedagogů a efektivitu jejich práce
- **SYNDROM ŠKOLNÍHO NEÚSPĚCHU (STUHLÍKOVÁ) / SYNDROM NAUČENÉ BEZMOCNOSTI (HELUŠ)**
- postojový komplex vyplývající z předchozích zkušeností jedince s neúspěchem
- neúspěch je zvnitřněn a stává se významným vnitřním faktorem ovlivňujícím jednání a prožívání (dítě má neúspěchy, okolí si na to „zvyklo“, neklade na něj vyšší nároky, nemotivuje ho)
- vědomí školního neúspěchu spolu s nízkým sebevědomím, pocitem studu, ponížení a úzkostí mají pro žáka hluboké a trvalé psychologické následky
- zpravidla to končí PCH, PE, záškoláctvím (latentní záškoláctví = denní snění – odmítnutí školy)
- **SYNDROM ŠKOLNÍHO NEÚSPĚCHU (STUHLÍKOVÁ) / SYNDROM NAUČENÉ BEZMOCNOSTI (HELUŠ)**
- důsledky – nekomunikativnost, nenaslouchání, citová závislost na učiteli, uzavřenost, neschopnost požádat o pomoc...
- uzavírá se primární kruh neúspěchu (dítě touží po úspěchu, snaží se, ale má strach – zklamává)
- sekundární selhávání na podkladě reakcí okolí (nepředpokládá se úspěch, okolí nečeká na odpověď)
- slabší žáci dostávají méně příležitostí pro rozvedení odpovědi, učitelé bývají netrpěliví, berou mu slovo, kárají, nepřesnou odpověď považují za selhání → posílení negativních emocí
- je nutný systémový přístup – zapojit všechny participující osoby (žáka s prožitkem neúspěchu, spolužáky, učitelský sbor, rodinu, poradenský systém)
- **NÁLEPKA JAKO BARIÉRA SOCIALIZACE**
- překážkou k naplnění potenciality dítěte je mnohdy samotné označení dítěte „nálepkou“ (label), která je negativně vnímána jak dítětem, tak jeho okolím

- označení dítěte za dítě s problémem, s problémovým chováním, s poruchou chování
- etiketizace odklání pozornost od příčin daného chování k „symptomu“
- negativní stigma podporuje tendence dětí s poruchami chování cítit se nešťastně, podhodnocovat své možnosti, ovlivňuje jejich **sebeobraz** i **sebepojetí**
- **NÁLEPKA JAKO BARIÉRA SOCIALIZACE**
- **negativní vlivy na osobnost žáka**
  - žák s PCHE má tendenci cítit se nešťastně, podhodnocovat své výkonnostní možnosti, mívá problémy v navazování vztahů a jeho vztah k sobě i druhým mívá negativní charakter
  - negativní signály, které v sociální interakci dostává z vnějšího okolí, postupně ovlivňují negativně sebeobraz → vliv na aspirační cíle
  - rizika, které nálepka přináší, se mohou stát bariérou na cestě k perspektivní socializaci
- **NÁLEPKA JAKO BARIÉRA SOCIALIZACE**
- **RELATIVITA POSUZOVÁNÍ CHOVÁNÍ**
- při posuzování chování vycházíme z jeho **srovnání s chováním jiných lidí** a **s normami** dané společnosti
- posuzování chování je ale relativní díky následujícím faktorům:
  - interaktivním vlivům
  - sociokulturním standardům většinové společnosti
  - sociálnímu kontextu životní situace jedince
- **INTERAKTIVNÍ VLIVY**
- **subjektivní dimenze posuzování**
  - chování dítěte reaguje na interakci s jeho okolím → problémové chování může být důsledkem této interakce
- **vnější dimenze posuzování**
  - problémy v chování jsou spojovány s negativními osobnostními vlastnostmi
  - vina se hledá v dítěti
  - vztah s negativním nábojem
  - negativní signály z okolí umocňují v dítěti pocity nejistoty v sociálních vztazích
- **„bludný kruh“** problémového chování – vzájemné odmítání
- **SOCIOKULTURNÍ STANDARDY**
- **normy komunity, ve které jedinec žije**
  - ovlivňují přijímaná a uznávaná pravidla

- rozpor mezi normami rodiny (komunity) a normami širší společnosti
- porucha chování jako rozpor/konflikt mezi odlišnými normami a očekáváními
- **SOCIÁLNÍ KONTEXT ŽIVOTNÍ SITUACE JEDINCE**
- **porucha chování jako důsledek narušení v celkovém sociálním systému**
  - nevhodná, nevyhovující nebo ohrožující životní situace
  - dlouhodobý/přechodný stav
  - porucha chování v kontextu způsobů, jakými se s jedincem jedná a jak k němu přistupuje okolí
  - úprava životní situace jako intervence
- **EDUKAČNÍ PROCES ETOPEDIE**
- **ZÁKLADNÍ CÍLE ETOPEDIE**
- podpora jedince s poruchou chování k aktivnímu přístupu ke vzdělávání
- vytvoření takových podmínek, které mu pomohou dosáhnout na vlastní potenciál a s tím související předprofesní a profesní dovednosti
- **dílčí úkoly:**
  - rozpoznat **první signály rizika** v chování jedince v sociální skupině
  - poznat **charakter** nežádoucího chování
  - vybrat **optimální intervence**
  - v sociálním okolí jedince s PCH **eliminovat** nebo **odstranit** nežádoucí, popřípadě destruktivní vlivy
- **cíle:**
  - optimalizace životních **perspektiv** dítěte
  - **aktivní přístup** k vlastnímu vzdělávání
- **FÁZE EDUKAČNÍHO PROCESU**
- jednotlivé fáze se prolínají
- proces celoživotního učení a rozvoje
- průběh v přirozeném prostředí dítěte
- škola
- segregace pouze u dětí s nejvyšším stupněm poruchy chování
- vynětí z přirozeného prostředí jako podpurný element pro změnu ve vzorcích chování
- **PREVENCE**
- soubor opatření, který se zaměřuje na předcházení vzniku a prohlubování poruch chování

- prevence jako kontinuum podpory žáků
- **primární**
  - zamezit vzniku nežádoucího chování, jeho upevnění jako ustálený vzor chování
  - na všechny zúčastněné působí stejnou mírou a stejným způsobem
  - předcházení problému
  - osvěta a podpora konstruktivního trávení volného času
- **PREVENCE**
- **sekundární**
  - náprava a zlepšení ustálených vzorů nežádoucího chování
  - snaha o odvrácení poškození, které vzniklo působením rizikových faktorů na jedince
  - skupiny ohrožené některým problémem
  - k rozvinutí problému zatím nedošlo
- **terciární**
  - přizpůsobit nebo zmírnit negativní následky problémového chování, které se již pravděpodobně nezmění, a eliminovat jeho dopad na fyzické i sociální fungování jedince i jeho okolí
- **PREVENCE VE ŠKOLE**
- zdánlivě **obyčejné způsoby práce** (např. možnost volby aktivity či úkolu, zvýšení tempa výuky, zpestření a střídání preferovaných a neoblíbených aktivit, snížení náročnosti úkolů atd.) přispívají ke snížení problematického chování
- neustálé prožívání neúspěchu ve školních či společenských aktivitách přímo přispívá k tendencím projevovat se antisociálními vzorci chování
- mnoho žáků s poruchami chování neví, jak ve škole pracovat a nemá dostatečně rozvinuté sociální dovednosti, které jsou pro fungování ve třídě důležité
- každé selhání zvyšuje pravděpodobnost budoucí protispolečenské odezvy vůči problémům
- **ÚKOLY PREVENCE**
- podpora pedagoga v přirozeném školském prostředí
  - cílem je podpořit setrvání žáka v přirozeném edukačním prostředí
- podpora dítěte s problémovým chováním
  - orientace ve vlastních reakcích a projevech, ve vztazích, v reakcích okolí na vlastní chování
- podpora sociálního okolí jedince
  - spolužáci, rodiče, orientace v reakcích, v budoucích možných řešeních
- odstraňování ohrožujících a škodlivých aspektů v jeho sociálních podmínkách

- **INTERVENCE**
- zásah, který sleduje určitý konkrétní problém
- podstatou je co nejméně omezovat sociální vztahy jedince
- **cíle:**
  - přerušení
  - zastavení
  - změna nežádoucích trendů v chování žáků s poruchami chování
- **zásady:**
  - přistupovat k dítěti v celém jeho kontextu
  - dialogicko-kooperativní vztah
  - interdisciplinární spolupráce
- **ÚKOLY INTERVENCE**
- eliminovat, popř. odstranit **zdroje** nežádoucích vlivů
- vytvářet **důvěru v sebe sama**, sebeúctu
- **probouzet zájem**, pohotovost, usměrňovat aktivity
- **posilovat** pozitivní **sociální vztahy** jedince k sobě samému i k druhým
- **REHABILITACE**
- návaznost na intervenci
- směřování k **odstranění** poruchy a také k omezení vedlejších negativních vlivů a souvisejících problémů
- zásadní význam má analýza sebereflexe jedince s PCHE a její zaměření na **rozvoj pozitivních možností** a schopností
- rozhodující roli hraje změna **subjektivního sebehodnocení**
- **ÚKOLY REHABILITACE**
- poskytnout **korektivní zkušenost**
- zprostředkovávat nové **zážitky a podněty** – pocit kompetence
- poskytnout mu **prostor pro pochopení** vztahových souvislostí, hodnot
- pomoci vidět vlastní **perspektivu** – orientace na budoucnost
- **EDUKAČNÍ ROVINY ETOPEDIE**
- jsou zdrojem informací pro směřování edukačních aktivit ve smyslu intervence a rehabilitace
- **OSOBNOSTNÍ VÝVOJ**
- individualita dítěte

- informace o **odlišnostech** dítěte:
  - intelekt, nadání, psychické a emocionální prožívání, temperament
  - pokud tyto zvláštnosti nejsou způsobené vývojovými zvláštnostmi
- s těmito odlišnostmi pedagog pracuje ve všech fázích edukačního procesu
- cílem není odstranit, ale spíše **se o ně opřít**, popř. je **využít ve prospěch perspektivy** dítěte
- **KRITICKÉ ŽIVOTNÍ UDÁLOSTI**
- biografie
- přináší úvahy o **zkušenostech** dítěte s vlastním chováním z interakce s jinými
- pomáhají hledat hypotézy o **příčinách** problémového chování
- poskytují východisko pro úvahy o možném **dalším vývoji** chování → podklady pro **prognózu**
- **SOCIÁLNÍ VZTAHY**
- poznatky o schopnosti a dovednosti navazovat uspokojivé sociální vztahy s:
  - vrstevníky
  - blízkými osobami
  - autoritou
- informace pro intervenční aktivity
- možnost využití sociálních vztahů k posílení dítěte a sebeaktualizace jeho postojů a motivací
- koncept **sociální opory**
- **KLASIFIKACE PORUCH CHOVÁNÍ**
- **PEDAGOGICKÉ HLEDISKO**
- Klasifikace Seitzova
- Klasifikace Klugeho
- Rámcový profil
- Školská klasifikace
- **KLASIFIKACE SEITZOVA**
- kontext socializačních podmínek + podmínek vývoje
- **determinující faktory:** determinanty prostředí na základní sociální úrovni jedince jako například osobnostní kvalita rodičů, širší pozadí rodinného prostředí a životní podmínky, ve kterých dítě vyrůstá
- **třídící projevy:** odlišnosti v projevech chování dítěte
- **sledované jevy:** funkce tohoto odlišného chování pro dítě samotné, význam a pojetí funkce rodičovské role, dopady sociálního prostředí z biografie jedince

- **KLASIFIKACE KLUGEHO**
- systematizace problémového chování ve školním prostředí
- na základě rozhovorů s učiteli:
  - problémy v průčesčopnosti
  - problémy ve vztazích ke spolužákům
  - problémy ve vztazích k učitelům
  - problémy s dodržováním pravidel
  - problémy ve vztahu k tělesným funkcím – fyziologie
  - problémy v oblasti emocí
- **KLASIFIKACE KLUGEHO**
- **determinující faktory:** problémy v průčesčopnosti – nesoustředěnost, nezájem o školní práci, nesamostatnost, malá odpovědnost za úkoly
- **třídící projevy:** problémy v oblasti emocí – hravost, zvýšená pohotovost k pláči, výbuchy vzteku
- **sledované jevy:**
  - problémy v dodržování školního a třídního řádu a pravidel – pozdní příchody, hlučnost, skákání, běhání, odbíhání z místa, ze třídy apod.
  - problémy ve vztazích ke spolužákům – časté bití, napadání spolužáků, postrkování, lhaní, krádeže, pocit ohrožení
  - problémy ve vztahu k tělesným funkcím – neklid, neposednost, okusování nehtů, cumláni palce, pomočování, vnitřní napětí a křeč, problémy v řeči
- **RÁMCOVÝ PROFIL (THE BOXALL PROFILE)**
- anglické školy, Bennathanové
- součást metodiky intervence ve školách hlavního vzdělávacího proudu
- 68 položek v 5 kategoriích:
  - způsoby organizace vlastních zkušeností dítěte
    - pozornost, zapojení do aktivit
  - stupeň internalizace kontrolních mechanismů
    - stabilita, vnímavost, schopnost vycházet s ostatními
  - sebeomezující rysy
    - nezapojení, sebeodmítání
  - nerozvinuté chování
    - neúčelné a nediferencované chování, nedůslednost

- podporující chování
  - ohledy k ostatním, přiměřené vnímání sebe sama
- **ŠKOLSKÁ KLASIFIKACE**
- kritériem je charakter chování, kterým se porucha projevuje
- **poruchy chování vyplývající z konfliktu** – záškoláctví, lhaní, krádeže
- **poruchy chování spojené s násilím** – agrese, šikana, loupeže
- **poruchy chování související se závislostí** – toxikomanie, závislost na automatech
- **DIMENZIONÁLNÍ HLEDISKO**
- využití v psychologii a ve speciální pedagogice v anglosaských zemích
- pracuje s dimenzí projevu chování
- PCHE jako extrémní forma běžného chování
- klasifikace = rámec pro vyhodnocení míry odlišnosti od běžného chování
- Quay, Peterson
- ASEBA
- Mischke
- **KLASIFIKACE QUAY, PETERSON**
- **poruchy chování** – verbální nebo fyzická otevřená agrese, ničení věcí, negativismus, nezodpovědnost, vzdorovité chování, odmítání autority
- **osobnostní problémy, psychické problémy** – úzkostné chování, uzavřenost, přehnaná úzkost, sociální uzavřenost, izolace, stydlivost, sensibilita
- **nevyzrálost** – roztržitost, problémy s pozorností, pasivita, denní snění, lenost, pomalost
- **socializovaná agrese** – skupinová agrese, loupeže, záškoláctví, identifikace s delikventní skupinou
- **KLASIFIKACE ASEBA**
- vytvořena v 80. letech dvacátého století a i nadále na ní pracuje skupina odborníků pod vedením Achenbacha
- ze škály 20 různých dimenzí se postupně propracovali k systému osmi dimenzionálních kategorií
- v současné době obsahuje ASEBA klasifikace přes sto položek
- je vhodná pro výzkumy a vyhodnocování problémů chování ve školách (Cullinan, 2004; Daniels, Cole, 2003), patří k nejužívanějším
- objektivitu kategorizace zajišťuje sběr informací od různých informantů: od učitele, rodičů i od dítěte (popř. adolescenta) samotného

- data z pohledu různých perspektiv jsou vyhodnocována kombinacemi v osmi dimenzionálních kategoriích
- symptomy uváděné napříč informanty, které Achenbach nazývá „cross informant syndrom“, je možné s využitím statistických a dalších specializovaných metod třídit do dimenzionálních kategorií
- **KLASIFIKACE ASEBA**
- **KLASIFIKACE MYSCHKERA**
- **poruchy chování s externími vlivy** – agrese, hyperaktivita, porucha pozornosti, impulzivita
- **poruchy chování s interními vlivy** – strach, komplex méněcennosti, úzkostnost, ztráta zájmu o dění, poruchy spánku
- **nezralé sociální vztahy** – snížení schopnosti koncentrace, infantilní chování, snadná unavitelnost, snížená výkonnost
- **socializovaná delikvence** – násilnické chování, vznětlivost, nezodpovědnost, poruchy vztahů
- **SOCIÁLNÍ HLEDISKO**
- klasifikace se orientuje na charakter konfliktu se sociálním prostředím, ve kterém jedinec žije
- **porucha chování se sociálním základem (disociální chování)** – chování zvládnutelné přiměřenými pedagogickými postupy za pomoci odborníků formou poradenské/ambulantní terapeutické péče
- **asociální porucha chování** – chování neodpovídá mravním normám, nedosahuje však úrovně ničení společenských hodnot
- **porucha chování antisociálního rázu, delikvence** – porušování právních norem společnosti; je trestně stíhatelné
- **KAUZÁLNÍ FAKTORY VZNIKU PCH**
- **MONOFAKTORIÁLNÍ TEORIE KAUZALIT**

NATIVISTICKÉ

- důraz na biologické, vrozené příčiny PCH
  - deficit organismu
  - struktura mozku
  - genetické příčiny
- **nelze převychovat**
- př. Lambrosova teorie o „rozeném zločinci“

ENVIRONMENTALISTICKÉ

- důraz na prostředí jako příčinu vzniku PCH
  - výchova

- sociální učení
- **možnost formování chování**
- př. Deprivační teorie
- **MULTIFAKTORIÁLNÍ TEORIE KAUZALIT**
- **odmítá tvrzení**, že náprava PCH je otázkou vůle jedince
- stěžejní roli ve vzniku PCH hraje **souběh vlivů**:
  - biologických
  - psychologických
  - sociálních
- **PŘÍČINA V INDIVIDUALITĚ DÍTĚTE**
- **OSOBNOSTNÍ ROVINA (INDIVIDUÁLNÍ VÝVOJ)**
- genetická dispozice k disharmonickému vývoji (odchylka v emočních a volních vlastnostech – vyšší dráždivost, afektivní impulzivní reakce, nízká schopnost empatie...)
- oslabení či porucha CNS (pre-, peri- poškození) – impulzivita, emoční labilita, nízká míra sebeovládání
- **SOCIÁLNÍ ROVINA (SOCIÁLNÍ ZAČLENĚNÍ, VZTAHY)**
- odmítavé reakce sociální skupiny – nejistota ve vztazích znemožňuje rozvoj zdravého sebehodnocení a sebeúcty
- nedostatečná sebeúcta – vznik syndromu naučené bezmocnosti
- nedostatek impulzů a příležitostí k učení
- **ZKUŠENOSTNÍ ROVINA (KRITICKÉ ŽIVOTNÍ UDÁLOSTI)**
- reakce sociálního okolí na existenci i chování dítěte
- zkušenosti s vlastními strategiemi chování – co přináší výhody, co potíže, jaké chování je přijímané, jaké odmítané
- **MULTIFAKTORIÁLNÍ TEORIE KAUZALIT – TEORIE RESILIENCE**
- na vznik a vývoj poruchy chování mají vliv:
  - **rizikové faktory** (faktory zvyšující pravděpodobnost vzniku PCH; ochranný skleník?)
  - **protektivní faktory** (tlumí dopad či mohou omezit a vyloučit vliv faktorů rizikových; tlumiče, nárazníky proti nepřízním; potřeba je posilovat)
- žádný z faktorů sám o sobě, izolovaně nelze pokládat za příčinu poruchy chování
- **faktory interagují a kumulují se**
- **RESILIENCE (ODOLNOST)**

- schopnost jedinců, navzdory vystavení nepříznivým individuálním či sociálním okolnostem, **směřovat k využívání zdrojů zdraví**, včetně využívání příležitostí zažít zkušenost životní spokojenosti
- schopnost rodiny, komunity a kultury tyto **zdroje zdraví a příležitosti** k prožívání životní spokojenosti jedinci poskytnout způsobem pro danou kulturu přiléhajícím
- má **dynamickou** povahu v tom smyslu, že nikdo není obdařen absolutní odolností, ale že jde o víceúrovňový jev, který se liší:
  - interindividuálně
  - situačně
  - nachází svůj zdroj jednak v jedinci, jednak v sociálním kontextu
  - podléhá vývoji stejně jako jiné charakteristiky
- **INDIVIDUÁLNÍ**

RIZIKOVÉ FAKTORY

- komplikované těhotenství a porod
- neurologické problémy
- raný deprivanční syndrom
- psychické trauma
- raná poškození CNS, ADHD, neklid, impulzivita, poruchy koncentrace
- zvýšená pohotovost k agresi
- nedostatečná sebekontrola
- zvýšená potřeba extrémních zážitků
- emoční labilita

PROTEKTIVNÍ FAKTORY

- pozitivní temperament
- odolný neurobiologický systém
- prosociální orientace
- pozitivní sebepojetí, sebekontrola
- smysl pro humor
- pozitivní orientace do budoucnosti
- emoční stabilita
- frustrační tolerance
- **INDIVIDUÁLNÍ**

RIZIKOVÉ FAKTORY

- mužské pohlaví
- rizikové chování
- expozice mediálnímu násilí
- nízká úroveň kognitivních dispozic a potencialit k učení, jazyková bariéra, sociální nezralost
- nízká schopnost empatie

PROTEKTIVNÍ FAKTORY

- ženské pohlaví
- intolerantní postoj k delikvenci
- hodnotový systém, úroveň morálky
- kognitivní potenciál
- komunikační dovednosti
- empatie a citlivost k druhým
- **PŘÍČINY SPOJENÉ SE SOCIÁLNÍM OKOLÍM DÍTĚTE**
- **NEJČASTĚJŠÍ SOCIÁLNÍ PŘÍČINY VZNIKU PCHE**
- model chování v rodině (transfer, přijetí, nápodoba...)
- citové strádání, zanedbávání (absence citové vazby – neschopnost navazovat vztahy po celý život)
- oslabená schopnost dítěte porozumět chování spolužáků – vzniká zejména na základě trestajícího modelu v rodině (sociální slepota, vztahovačnost, necitlivost, neadekvátní reakce)
- **TEORIE CITOVÉ VAZBY – ATTACHMENT**
- připoutání, přimknutí, citová vazba, citové pouto či přilnutí, attachment
- hypotetický konstrukt vyjadřující trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu (Bowlby, 2010)
- **klíčová osoba** bývá vnímána jako moudřejší a silnější a nedá se jednoduše nahradit jinou
- biologická funkce vazby: ochrana, její zformování je jedním z předpokladů přežití a zdravého vývoje jedince
- jak efektivní je ochrana a emoční podpora, závisí od kvality vazbových interakcí potažmo citové vazby
- **TYPY CITOVÝCH VAZEB**
- **kategorie organizovaných způsobů zvládnutí v situacích emocionální zátěže**
  - jistá citová vazba
  - vyhýbavá citová vazba

- nejistá citová vazba odmítavá (ambivalentní)
- dezorganizovaná citová vazba
- **CHARAKTERISTIKA JISTÉ VAZBY**

JAKO DÍTĚ

- schopnost separace od rodiče
- hledání podpory rodiče, v případě nejistoty, strachu
- návrat rodiče je provázen pozitivními emocemi
- preference rodiče před cizími osobami

JAKO DOSPĚLÝ

- dlouhodobé důvěrné vztahy
- sklon ke zdravému sebevědomí
- sdílení pocitů s přáteli a partnerem přináší příjemné pocity
- vyhledávání sociální podpory
- **DŮSLEDKY NARUŠENÍ VAZBY A MOŽNÉ SOUVISLOSTI S ROZVOJEM PCHE**
- nejistá citová vazba představuje určitá rizika a zvýšenou možnost selhávání
- pojí se s méně efektivní emocionální regulací, nižší sociální adaptací a s psychickými poruchami
- hospitalizmus – u dětí s dlouhodobou zkušeností institucionální péče shodné specifické projevy chování a prožívání jako důsledky absence či narušení vazby
- dítě vulnerabilní vůči psychopatologickým vlivům
- **DŮSLEDKY NARUŠENÍ VAZBY A MOŽNÉ SOUVISLOSTI S ROZVOJEM PCHE**
- poruchové a agresivní chování (Lyons-Ruth, 1996)
- chybí **konzistentní strategie zvládnání zátěže** (Greenberg, Speltz, De Klyen, 1993)
- významné vztahy vyhýbavého typu citové vazby a dezorganizace s delikvencí a zneužíváním drog v adolescenci (Greenberg, 1999)
- neexistují specifické přímé vztahy mezi určitým raným typem citové vazby a určitou diagnózou (tj. diferencované vývojové trajektorie) -> nejistá citová vazba je důležitým, ale nespécifickým rizikovým faktorem pro některé formy psychopatologie (Zeanah, Scheeringa, Heller, Smykes, Trapani, 2004)
- **NÁSLEDKY RANÝCH TRAUMATICKÝCH UDÁLOSTÍ (PÖTHE, 2001)**
- závislostní vztah na idealizovaných, odštěpených částech objektu (který je zdrojem traumatizace)
- zaplavení emocemi
- agrese při setkání s traumatickou vzpomínkou (rizikové odehrávání emočních konfliktů)

- sociální izolace
- strach ze separace
- nerozvinutí schopnosti mentalizace – schopnost vžívat se do duševního stavu sebe i druhých lidí, odvíjí se od schopnosti reflektovat vlastní emoční a kognitivní procesy (Fonagy et al., 1998)
  - podmiňuje vznik morálního cítění, snižuje motivaci ke kriminálnímu chování a inhibuje agresivní chování
  - úzce souvisí se schopností porozumět významu vlastního chování i chování druhých lidí, zobecnit své zkušenosti a anticipovat následky svého chování

- **RODINNÝ SYSTÉM**

RIZIKOVÉ FAKTORY

- slabá nebo chybějící vazba (attachment)
- negativní emoční vztah rodič – dítě (odmítání)
- trestající, laxní nebo nekonzistentní disciplína
- nízká supervize a participace
- život v sociálně vyloučené lokalitě
- dlouhodobý rodinný konflikt

PROTEKTIVNÍ FAKTORY

- jistá vazba (attachment)
- pozitivní akceptující vztah rodič – dítě
- pečující klíčová osoba
- přiměřená rodičovská supervize
- důsledná disciplína s jasnými pravidly
- manželská opora
- funkční komunikační systém

- **RODINNÝ SYSTÉM**

RIZIKOVÉ FAKTORY

- nestabilita rodinného prostředí
- separace od rodičů, úmrtí
- nedostatečně diferencované role
- nízký SES, chudoba, nezaměstnanost
- kriminální chování, závislosti, zanedbávání, týrání v rodině

PROTEKTIVNÍ FAKTORY

- rodičovská participace a pozitivní hodnocení
- jasné vymezení rolí
- vřelá emoční a podporující výchova
- **ŠKOLA**

RIZIKOVÉ FAKTORY

- problematický vztah ke škole, nízká motivace, slabý školní výkon
- opakovaný neúspěch
- syndrom naučené bezmocnosti
- nepodporující učitel
- vyčlenění z kolektivu spolužáků

PROTEKTIVNÍ FAKTORY

- vysoká hodnota vzdělání, závazek ke škole
- úspěch, uznání a účast v aktivitách
- prožívání školy jako akceptující a smysluplné
- podporující učitel
- **POTŘEBY ŽÁKŮ S PROBLÉMY V CHOVÁNÍ VE VZTAHU KE ŠKOLE**
- potřeby seberealizace: nalézt sebenaplnění a realizovat vlastní potenciál
- **estetické potřeby:** potřeby symetrie, řádu a krásy
- kognitivní potřeby: potřeby vědět, rozumět a zkoumat
- **potřeby uznání:** potřeby dosáhnout úspěchu, být kompetentní, získat souhlas a uznání
- **potřeby sounáležitosti a lásky:** potřeby družít se s ostatními, být přijímán a někam patřit
- potřeby bezpečí: cítit se zabezpečen a mimo nebezpečí
- **fyziologické potřeby:** hlad, žízeň apod.
- Maslow, 2014
- **PROTEKTIVNÍ POTENCIÁL ŠKOLY**
- bezpečné prostředí školy
- víra v potenciál každého žáka, vysoká očekávání
- dobrý vztah UČITEL – ŽÁK
- příležitost zažít úspěch (opakovaný neúspěch začne žák připisovat vnitřním, stabilním a globálním příčinám)

- kvalitní vazby mezi spolužáky
- **DARWIN A ŠKOLA**
- Darwin se rozhodl, že u sebe bude mít vždy tužku a blok, když zjistil, že si velmi lehkou pamatuje důkazy, které jeho teorii podporovaly, ale velmi lehce zapomíná na důkazy, které jeho teorii vyvracely
- i my máme tendenci mít pouze selektivní paměť, pokud se jedná o naše žáky a studenty
- učitelovo pozorování -> učitelova teorie osobnosti a stereotypy (př. dívky nemají nadání pro matematiku) -> učitelova charakterizace studenta (učitel vybírá pouze ty podněty, které potvrzují jeho charakterizaci studenta) -> učitelovo chování ke studentovi -> studentovo vnímání toho, co si o něm učitel myslí -> studentovo chování k učiteli, pracovní tempo atd.
- **VRSTEVNÍCI**

RIZIKOVÉ FAKTORY

- role odmítaného
- oslabené sociální vazby
- nevhodné trávení volného času, nuda
- delikventní vrstevníci
- členství v gangu, rizikové subkultury, městské kmeny

PROTEKTIVNÍ FAKTORY

- přátelské vztahy s vrstevníky (zapojení v aktivitách)
- **KOMUNITA**

RIZIKOVÉ FAKTORY

- restriktivně a negativně formulované právní i neformální očekávání chování
- kriminalita a drogy v okolí
- špatné životní prostředí

PROTEKTIVNÍ FAKTORY

- existence a dostupnost sociální opory
- dovednost mobilizace zdrojů sociální sítě
- **PROJEVY DÍTĚTE S PCHÉ**
- **SPECIFIKA DÍTĚTE S PORUCHOU CHOVÁNÍ**
- **emocionální oblast:**
  - negativní citové ladění, emoční labilita, citový chlad, hostilita
- **kognitivní oblast:**
  - odlišné uvažování a hodnocení situací, absence pocitu viny, narušené sebepojetí

- **sociální oblast:**
  - nefunkční rodina, odmítavé reakce okolí a vrstevníci s poruchami chování
  - lhostejnost, nedostatek empatie a další
- **akademická oblast:**
  - špatný prospěch, předčasné ukončení školní docházky, negativní interakce ve třídě, málo kvalifikovaní pedagogové a menší vzdělávací nabídka jako předpoklad neuspokojené potřeby poznávání
- **CHARAKTERISTICKÉ PŘÍSTUPY JEDINCE S PORUCHOU EMOCÍ NEBO CHOVÁNÍ K SOBĚ A SVÉMU OKOLÍ**
- kvůli potížím v chování jsou připraveni o mnohé příležitosti k uspokojivým sociálním interakcím a k sebeuspokojení, a to v důsledku neustálých konfliktů, napětí a stresu
- jejich chování a interakce má charakteristické rysy, které ohrožují jejich perspektivy (životní příležitosti):
  - **malá stabilita chování**
  - **negativní ladění vztahů ke druhým i k sobě samým**
- **PORUCHA CHOVÁNÍ = BARIÉRA**
- **MALÁ STABILITA CHOVÁNÍ**
- nestabilita chování a napětí se promítají v jedné ze dvou rovin:
  - **externí (vnější)** – patrné na první pohled, narušují chod třídy; typicky u chlapců; maladaptivní vzorce chování, konflikt mezi dítětem a jeho sociálním okolím
  - **interní (vnitřní)** – špatně postřehnutelné, nenarušují výuku, často se odhalí pozdě; typicky u dívek; psychické problémy (přílišná kontrola chování), psychické poruchy, úzkost, sociální izolace a poruchy příjmu potravy
- obojí má vliv na vztahy jedince k sociálnímu okolí
- tyto vztahy na něj zpětně působí a dále jej ovlivňují
- oba projevy nestabilního chování vedou k vyčleňování jedinců z jejich přirozeného sociálního prostředí
- **NEGATIVNÍ LADĚNÍ VZTAHŮ – VE VZTAHU K DRUHÝM**
- vyvolávají v jiných nelibé pocity
- provokují druhé k negativní reakci v chování
- **nebývají oblíbení** mezi vrstevníky
- málokdy se stávají **přirozenými** vůdci ve skupinách
- ve škole zažívají neúspěchy v učení
- v sociálních vztazích bývají často **odmítáni druhými**, zažívají odcizení

- svým chováním **trvale rozčilují** a provokují autority, vypadají jakoby si říkali o potrestání
- **NEGATIVNÍ LADĚNÍ VZTAHŮ – VE VZTAHU K SOBĚ**
- považují se za smolaře, za neúspěšné
- mívají malé sebevědomí
- jejich rozhodnutí bývají impulzivní ve snaze rychle dosáhnout cíle
- opakovaně a předem se vzdávají svých aspirací
- převažuje u nich krátkodobá motivace
- vzdálené cíle nebývají schopni svým jednáním sledovat
- jejich úsilí bývá velmi často přerušováno náhodným lákavým podnětem
- neumí se radovat z drobných úspěchů
- **ADD/ADHD OBECNĚ**
- ve skupině žáků se zdravotním postižením až 80 % žáků s ADHD a s SPU
- 5-10 % (6-9 %) v populaci
- první symptomy už před 3. rokem věku dítěte
- u chlapců a dívek 6:1, symptomy shodné
- řadíme mezi „**Hyperkinetické poruchy**“ – F90
- **ADHD (BARKLEY, 2013)**
- lehká mozková dysfunkce
- lehká dětská encefalopatie
- hyperkinetická porucha
- *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*
- označuje syndrom poruchy pozornosti spojený s hyperaktivitou
- jedná se o vývojovou poruchu charakteristickou nepřiměřenou úrovní:
  - pozornosti
  - hyperaktivity
  - impulzivity
- tyto obtíže jsou často spojené s neschopností provádět opakovaně po delší dobu určité pracovní výkony a dodržovat pravidla chování
- **ETIOLOGIE ADHD**
- vysoká úroveň dědičnosti (až 50 %)
- prenatální a perinatální potíže

- **dopaminový a noradrenalinový systém**
  - **nízká hladina** - nerozlišujeme rozdíl mezi podstatným a nepodstatným - vše je stejně důležité
  - **vysoká hladina** - přílišné zaměření na jedno, reagujeme na okolí
- **POZORNOST**
- duševní schopnost, pomocí které se dokážeme zaměřit na určitý objekt a děj
- **rozsah pozornosti**
  - určuje velikost oblasti, ve které vnímáme předměty
- **rozptýlená pozornost**
  - těkání očima po podmínkách
  - všímání si jakýkoliv podnětů
  - cokoli odvede pozornost
- **zaměření pozornosti**
  - zaměření se na konkrétní podnět a ostatní odsunout do pozadí
- **potíže s figurou a pozadí**
  - denní snění, nevnímání okolí
  - vypadá, že neslyší, nevidí
  - časté řešení konkrétních detailů a ne celku
- **HYPERAKTIVITA**
- nepřiměřená úroveň motorické nebo hlasové aktivity
- **časté střídání velkého výdeje energie a únavy**
- motorický neklid, vnitřní tenze
- práce s uvolněním, relaxací
- míček do ruky, skákací míček
- **IMPULZIVITA**
- jednání bez předchozí volní kontroly
- ovlivňuje schopnost seriality
- ovlivňuje úroveň sebekontroly, exekutivních funkcí
- ovlivňuje sebepojetí
- ovlivněna jak v krátkodobém, tak dlouhodobém měřítku
- v dospělosti je vnímána jako nejpálčivější potíž

- **SEKUNDÁRNÍ PŘÍZNAKY ADHD**
- **emocionální oblast:**
  - podrážděnost
  - nízká frustrační tolerance
  - výkyvy nálad
  - vyšší orientace na odměnu
  - často – nízké sebevědomí, sociální nejistota, úzkostnost a deprese
- **oblast výkonu:**
  - vysoké riziko školního neúspěchu
  - zaměřenost na odměnu (zpětnou vazbu)
  - snaha o pozornost
  - problematický start aktivity a jejího udržení
- **SEKUNDÁRNÍ PŘÍZNAKY ADHD**
- **sociální oblast:**
  - časté konflikty
  - nesnadné přizpůsobování se pravidlům/ požadavkům/ sociálním situacím/ změnám
  - často nepřiměřené (až agresivní) projevy
  - řešení konfliktů – riziko: impulzivita, unáhlenost, svéhlavost za každou cenu
  - málo přátel, problémy s dospělými
  - život s dítětem s ADHD pro okolí – napětí, stres
  - vliv na sebepojetí
- **DLOUHODOBÉ DŮSLEDKY ADHD**
- i při dobrém intelektu nemusí být dosahováno adekvátních školních výsledků, což má dopad na profesní orientaci a pracovní zařazení
- jedinci s ADHD jsou rizikovou skupinou z hlediska rizika vyloučení ze školy a předčasného ukončení vzdělávání
- projevy přetrvávají do dospělosti, akorát v jiné podobě (vnitřní neklid, neklid rukou, zapomínání na domluvené schůzky, ztrácení věcí, odkládání a zapomínání plnění povinností, problémy udržet ve věcech pořádek, impulzivní jednání – výbuchy zlosti, hádky; snížený přehled o financích, experimentování s návykovými látkami, rizikové chování v dopravě...)
- **VÝSKYT KOMORBIDNÍCH PORUCH**
- **60 % lidí s ADHD má jinou sekundární poruchu**

- **nejčastější z nich jsou:** depresivní poruchy, úzkostné poruchy, PCHE, SPU a PAS, závislostní chování (3x více než v intaktní populaci)
- riziková skupina z hlediska rozvoje antisociálního chování
- další možné příznaky:
  - snížené výkony ve škole
  - agresivita
  - problémy při navazování kontaktů s vrstevníky
  - neschopnost podřídit se autoritě a obecně uznávaným pravidlům
  - agresivní řešení interpersonálních problémů
  - obtíže s udržením pozornosti
- **METODY A ORGANIZACE VÝUKY**
- **metody výuky**
  - zvýšená zpětná vazba
  - střídání aktivních a pasivních aktivit
  - využívání strukturované výuky
  - dbát na rozvoj učebních strategií, např. FIE, KUPOZ, ROPRATEM
- **organizace výuky**
  - využívání jednotné struktury výuky
  - méně věcí na lavici
  - tvorba systému a tento systém s pedagogickým taktům dítěti připomínat
  - zařazení aktivních relaxačních cvičení
- **ADD**
- *Attention Deficit Disorder*
- označení pro poruchu pozornosti bez hyperaktivity
- neschopnost zaměřit pozornost
- dítě je pomalé (kognitivně i fyzicky), nestíhá v hodině udělat všechno
- zvýšená unavitelnost
- dítě působí dojmem, jako by žilo ve svém světě
- velkým problémem jsou časově limitované úkoly
- objevuje se denní snění
- dítě však nepůsobí výchovné obtíže, je „hodné“

- doma je dítě nesamostatné, málo aktivní, vše mu trvá
- obtíže v navazování sociálních vztahů
- **ŽÁK S ADHD, ŽÁK S ADD**

ŽÁK S ADHD

- vysoká míra aktivity – neustále v pohybu
- impulzivita a malé sebeovládání – rychle mluví, často skáče do řeči, vrhá se do nebezpečných činností, aniž by si uvědomoval následky
- agresivní chování – nepřiměřeně silná reakce i na drobné podněty
- sociálně nevyzrálé chování
- snížená sebeúcta, snížená frustrační úroveň

ŽÁK S ADD

- snadná rozptýlenost vnějšími podněty
- problémy s nasloucháním a plněním pokynů
- potíže se zaměřením a udržením pozornosti
- potíže se soustředěním se na úkol a jeho dokončením
- nevyrovnaný výkon v práci ve škole
- vypínání pozornosti (zasněnost)
- nepořádnost
- **ODD**
- *Oppositional Defiant Disorder*
- označení pro chování, které je výrazně vzdorovité, neposlušné a provokativní
- současně se ale nevyskytují vážnější antisociální a agresivní činy
- výskyt mezi 6 až 10 lety
- chování je jasně mimo rámec normálního chování pro dítě stejného věku a stejného sociokulturního zázemí
- **PŘÍZNAKY ODD**
- negativistické
- nepřátelské
- vzdorovité
- provokativní
- rušivé
- vzpurnost vůči autoritě

- porušování pravidel
- psychické trápení druhých
- podrážděnost (snížená frustrační tolerance)
- ze svých chyb často obviňují druhé (často vede ke konfliktům)
- **INDIVIDUÁLNÍ PODPORA A PROVÁZENÍ ŽÁKA S PCHE**
- **POSTAVENÍ DÍTĚTE V PRAXI ETOPEDIE**
- etopedická praxe se zabývá dětmi v kontextu **edukačního procesu**, jeho **bariér** a **příležitostí**
- v inkluzivním pojetí sledujeme při edukaci dětí jejich životní perspektivu
  - pedagog hledá cesty k rozvoji kompetencí a potencialit dětí (v prostředí přirozeném i segregovaném)
- tato perspektivní orientace se prolíná všemi fázemi edukačního procesu (prevence, intervence, rehabilitace)
- zjednodušeně řečeno hledáme cesty, jak nežádoucímu chování zamezit, a jak zabránit tomu, aby se pro dítě stalo bariérou v jeho dalším vzdělávání a v naplnění jeho potencialit a nadání
- **POSTAVENÍ DÍTĚTE V PRAXI ETOPEDIE**
- **V EDUKAČNÍM PROSTŘEDÍ ETOPEDIE JE POTŘEBA MÍT NA PAMĚTI**
- v dítěti je potřeba probudit **aktivitu** – bez aktivního přístupu dítěte by jakákoliv příležitost vyšla naprázdno
- aktivita je iniciována, posilována a udržována **příležitostí** (podněty, stimuly) a významem této příležitosti pro vlastní prožívání (zpětná vazba) = co daná příležitost dítěti dá? co ho naučí? co mu zprostředkuje?
- dítě si sebou nese **vlastní zkušenost** ze sociální interakce z jiných prostředí (co značně ovlivňuje jeho reakce)
- dítě a jeho chování ovlivňují **zkušenosti z interakce** přijímané od pedagogů a vrstevníků; tyto ovlivňují jeho vlastní postoje ke vzdělávání
- **PRINCIPY EDUKACE V ETOPEDII**
- pedagog při edukaci dítěte:
  - hledá cesty, jak diferencovat jeho vzdělávání
  - jak sladit intervenci a rehabilitaci nežádoucích modelů chování individuálního dítěte s obecnými cíli vzdělávání
- principy edukace v etopedii umožňují diferencovat edukaci dětí s PCHE a slouží především:
  - k **předcházení** rizik v edukačním prostředí a v rozvoji nežádoucích modelů chování
  - k **zastavení** vývoje nežádoucích modelů chování
  - k **navození** nových modelů chování

- **PRINCIP PODROBNÉ DIAGNOSTIKY**

- ***východisko pro intervenční a rehabilitační opatření***

- pro intervenci je důležité znát údaje o osobnostním vývoji jedince
- ve všech fázích edukačního procesu etopedie je diagnostika zaměřená na **sociální prostředí** jedince a **jeho reakce** na různé situace a také **reakce okolí** na jeho chování
  - např. vztahy uvnitř rodiny, výchovné přístupy rodičů, užívání trestů a odměn, akademická úspěšnost, vztahy se spolužáky...
- výsledkem je diagnostický model, který ukazuje možné souvislosti mezi jednotlivými faktory, které jedince v jeho vývoji ovlivňovaly
- poskytuje nám ucelený obraz situace, ve které se dítě ocitá při vstupu do speciálněpedagogického procesu etopedie (ve kterékoliv fázi)

- **PRINCIP POSILOVÁNÍ SEBEHODNOCENÍ**

- ***východisko pro nastolení změn v naučených způsobech chování***

- více než 50 % žáků s PCH dosahuje velmi špatné výsledky ve výuce a za svůj výkon jsou téměř každý den hodnoceni
- toto negativní hodnocení ovlivňuje jejich sebereflexi a žáci si postupně zvykají na roli „prohrávajícího“
- pokud žáci ze svého okolí nedostanou taky pozitivní obraz o sobě samém, vzniká **bludný kruh**, ze kterého se neumí sami vymanit, nevidí (nemají ani zájem vidět) cestu ven
  - žák se dostává do stavu **naučené bezmoci**
  - negativní postoje sociálního okolí spojené s pocitem neúspěchu snižují jeho **sebevědomí a sebehodnocení**
- posilování sebehodnocení je cestou pro vytváření vnitřní motivace – podmínky pro **vlastní rozhodnutí** se dítěte změnu ve svém chování nastolit

- **PRINCIP SOCIÁLNÍ STABILITY**

- ***podpora sociální identity jedince a pocitu sociálního bezpečí***

- žáci s PCH jsou často **vylučováni** z vyučování a ze školy, jsou odmítáni vrstevníky a někdy i rodiči, stírají školy, jsou hospitalizováni v psychiatrických odděleních/léčebnách nebo umístováni do výchovných ústavů
- opakované vytrhávání z přirozeného sociálního prostředí narušuje jejich **pocit sociálního bezpečí**
- je proto nutné předcházet narušení vztahu jedince s jeho přirozeným sociálním prostředím, popřípadě zkrátit období, po které jsou tyto vztahy a sociální začlenění jedince narušeny
- snaha **omezit** tyto nepříznivé zásahy na minimum – co největší snaha udržet jedince v jejich přirozeném prostředí

- **PRINCIP PERSPEKTIVNÍ ORIENTACE**

- **podpora otevřeného horizontu možností pro budoucnost**
- děti s PCHE mívají negativní zkušenosti s reakcemi okolí na jejich chování
  - tato zkušenost často ovlivňuje i jejich vztahy s nejbližšími osobami (s rodiči)
- snažíme se proto o:
  - **zjišťování**, jak moc tyto negativní zkušenosti ovlivnili horizont životní perspektivy jedince
  - **hledání cest** pro podporování otevřeného horizontu šance dosáhnout vzdálených cílů, významných pro životní uplatnění a společenské začlenění
- **PRINCIP PERSPEKTIVNÍ ORIENTACE**
- v podmínkách institucionální péče (i v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody) zpracovává pedagog pro dítě **individuální plán perspektivního směřování a podpory**
- příkladem uplatňování principu perspektivní orientace je například rozšíření možnosti vzdělávání jedinců umístěných v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy
- **PODPORA ŽÁKŮ S PORUCHAMI CHOVÁNÍ V INKLUZIVNÍM PROSTŘEDÍ**
- **ODLIŠNOSTI INFORMUJÍCÍ O POTŘEBÁCH A POSILUJÍCÍCH OBLASTECH**
- **VÝZKUMY O TZV. PROBLEMATICKÝCH ŽÁCÍCH**
- **problémový žák podle učitelů**
  - žák, který se špatně učí
  - narušuje kázeň ve třídě
  - je sám se sebou nespokojený
  - má osobní nebo psychické potíže
  - má nízké sebevědomí
  - vyžaduje stálou podporu a zvýšenou pozornost (zvýšené nároky na učitele)
- **problémový žák v běžné třídě**
  - dostává negativní zpětnou vazbu
  - je omezen v perspektivě své budoucnosti
  - je oslabován v motivaci ke školní práci
  - je uzavřen v cyklickém selhávání
- **A CO KDYŽ JE „PROBLÉM“ NĚKDE JINDE?**
- z výzkumu studentů PdF UPOL vyplynulo, že žáci nechodí rádi do školy z níže uvedených důvodů:
  - nepředvídatelné chování učitelů

- nerespektování potřeb žáků (nedostatek příležitosti – nízké výkony, nízká sebedůvěra; snížená motivace – nezájem o školu; problémy v chování)
  - netransparentní hodnocení
  - porovnávání žáků mezi sebou
  - nálepkování
  - soutěžení
  - příkazy
  - vyhrožování a nátlak
  - tresty
  - ponižování a zesměšňování
- **DILEMATA INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ NEJEN V RIZIKU VÝVOJE PORUCH CHOVÁNÍ**
  - inkluze – tlak na školy <-> vzdělávání všech žáků -> zvyšování výkonu
  - inkluze x segregace – problémové chování -> společnost -> posilování, podpora, provázení x restrikce, represe, resocializace -> kvalita života
  - nevnímání odlišností, potřeb -> posilování negativních sociálních vlivů a individuálních dispozic -> vylučování/střídání škol, zkušenost nepřijetí, odmítnutí, odmítání školy, rozvoj poruchy chování -> kriminalita, ústavní výchova, sociální exkluze
  - reflexe potřeb – výchozí podmínka 3P intervence – evidence individuální odlišnosti -> identifikace individuální potřeby -> specifická informovaná intervence
  - 13-17 % výuky zabírá řešení problémů s chováním žáků
  - 3 z 5 škol považují problémy s chováním žáků za překážku pro kvalitativní změny výuky (200 škol/23 států – OECD, 2009)
  - největší problém českého školství – problémy s chováním žáků (Walterová, 2009)
  - vyloučení ze školy – nejčastější řešení (Kauffman, 2005; Meijer, 2003)
  - **„ODLIŠNÉ“ POSTOJE ŽÁKŮ S PCH KE ŠKOLE**
  - škola není místem, kam rádi chodí
  - škola není místem, kde zažívají úspěch
  - nevěří ve spravedlivé hodnocení učitelů
  - nevěří, že učitele zajímá jejich názor
  - nemají pocit, že si jich ostatní lidé váží nebo že jsou důležití, že o nich přemýšlí
  - ostatní jsou upřednostňováni
  - **SOUČASNÉ TRENDY VE VZDĚLÁVÁNÍ**
  - podpora společného vzdělávání všech žáků (inkluze)

- individualizace výuky
- cíl vzdělávání = všestranný rozvoj jedince
- vzdělávání se nevztahuje jen k rozvíjení rozumových schopností, ale také:
  - k osvojování sociálních dovedností; duchovních, morálních a estetických hodnot a žádoucích vztahů k okolí
  - k emocionálnímu a volnému rozvoji
  - ke schopnosti uplatnit se v měnících se podmínkách zaměstnanosti
- **INTEGRACE X INKLUZE**

INTEGRACE

- zaměření na potřeby jedince s postižením
- rozdílnost je **akceptována**
- **speciální** vzdělávací potřeby
- individuální vzdělávací plány

INKLUZE

- zaměření na potřeby všech vzdělávaných
- rozdílnost je **přínosem**
- **individuální** vzdělávací potřeby
- celoškolský přístup
- **ROLE SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY V INKLUZIVNÍM KONCEPTU**
- na dítě pohlížíme v zorném úhlu jeho perspektivy a posilování edukačních příležitostí
- snažíme se vylučovat jakékoliv překážky, které by mohli bránit v naplňování potencialit dítěte v jeho cestě k dospělosti a nezávislosti
- předcházet vytváření bariér ve vzdělávání (školnímu neúspěchu)
- snižovat rizika sociální exkluze
- stěžejní působení je v podmínkách škol hlavního vzdělávacího proudu
- **SYSTÉMOVÝ RÁMEC VZDĚLÁVÁNÍ**
- škola je místem, které vytváří dítěti příležitosti **pro rozvoj jeho kompetencí** v kognitivní, citové i sociální oblasti
- škola je také místem, které **naplňuje státní politiku vzdělávání**
- **státní politika vzdělávání** se naplňuje na úrovni:
  - státu (úkoly dané legislativním rámcem a kurikulárními dokumenty)
  - regionu (úkoly spojené s regionálními specifiky a potřebami)

- školy (úkoly spojené s žáky, které vzdělává)
- celoevropským trendem je **individualizace výuky a zapojování všech žáků do škol hlavního vzdělávacího proudu**
- na základě toho vytváří stát ve školském systému **rámcové podmínky** pro společné vzdělávání
- **SYSTÉMOVÝ RÁMEC VZDĚLÁVÁNÍ**
- tento **systemový rámec** je ukotven v oblastech:
  - státní politice vzdělávání
  - legislativě
  - kurikulárních dokumentech
- **SYSTÉMOVÝ RÁMEC VZDĚLÁVÁNÍ**
- **státní politika vzdělávání**
  - Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+
    - záměry vzdělávání: emocionální, kognitivní, sociální rozvoj
- **legislativní dokumenty**
  - školský zákon (č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů)
  - vyhlášky
- **kurikulární dokumenty**
  - rámcový vzdělávací program (RVP), školní vzdělávací program (ŠVP)
- **SYSTÉMOVÝ RÁMEC VZDĚLÁVÁNÍ**
- **ŠKOLSKÝ ZÁKON**
- **povinnosti školy při individualizaci výuky**
  - vytvořit podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP)
  - zajistit poradenskou pomoc
  - zajistit vhodné podmínky při ukončování vzdělávání a při přijímání na vyšší typy škol
  - při hodnocení žáků se SVP přihlížet k jejich znevýhodnění
  - v případě potřeby upravit organizaci a formu vzdělávání
  - případně zřídit funkci asistenta pedagoga
- **ŠKOLSKÝ ZÁKON**
- **žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 16)**

- žáci, kteří k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebují poskytnutí podpůrných opatření
- **podpůrnými opatřeními** se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáků
- žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením
- **RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM (RVP)**
- **obsah vzdělávání**
  - zapojení žáků s PČE do vzdělávacích aktivit při zachování jejich odlišnosti
  - příležitost naplnit vzdělávací potenciál
- **kompetence** (např.)
  - kritického myšlení; jednání bez podléhání manipulacím
  - práceschopnosti
  - tolerovat odlišný názor; respektovat vymezená pravidla
- **cíle vzdělávání**
  - základní cíle vzdělání: vztah k celoživotnímu učení; schopnost pracovat v týmu
  - dovednosti: komunikace, řešit problémy, strategie učení
  - vztah k sobě: poznávat sám sebe; zdraví
  - vztah k druhým: respektování druhých
- **NESYSTÉMOVÉ POJETÍ VÝCHOVY**
- **2pólový model**
  - dialog mezi **pedagogem a vychovávaným jedincem**, vztahy mezi partnery ve výchově jádrem pedagogické problematiky
- **3pólový model**
  - vztah mezi **učitelem, žákem a učivem** = didaktický trojúhelník
- **SYSTÉMOVÉ POJETÍ EDUKACE (BLÍŽKOVSKÝ, 1997)**
- **obecná teorie systémů (Bertalanffy)**
  - živé organismy jsou otevřené systémy, jež si se svým okolím vyměňují látky a energii a nedají se tedy popsat běžnými fyzikálními modely pro systémy uzavřené
  - holismus oproti redukcionismu a organismus proti mechanismu
  - systém se vyznačuje určitou skladbou elementů, každá skladba elementů nemusí být systémem (sociální skupina x agregát, shluk lidí)

- problémy v nových souvislostech, inspirace
- celistvé a otevřené
- usiluje o vyvážené funkční propojení kultivace vnitřního a vnějšího světa člověka – předpoklad závislosti lidí a jejich světa
- reformy vnitřního a vnějšího světa člověka nelze klást proti sobě – jde o funkční propojování společnou, univerzálnější i vyšší hodnotovou orientací
- **SYSTÉMOVÉ POJETÍ EDUKACE (BLÍŽKOVSKÝ, 1997)**
- **utváření člověka a sociálních vztahů**
  - vnější intencionální (pedagogicky záměrné) vlivy – výchovné působení
  - vnější funkcionální (pedagogicky nezáměrné) vlivy – vliv životního prostředí
  - vnitřní funkcionální vlivy – neuvědomělé sebeutváření životními zkušenostmi, vrozenými a získanými vlastnostmi
  - vnitřní intencionální vlivy – sebevýchova (uvědomělé sebeutváření), autoregulace
- **škola jako systém**
  - **systemový přístup** – svět jako soustava vzájemně propojených a ovlivňujících se systémů
  - **funkčnost systému** – vzájemně výhodné propojení prvků soustavy
- **ZÁSADY FUNKČNOSTI SYSTÉMU (POKORNÁ, 1997)**
- jednotlivé prvky systému jsou **nezaměnitelné**
- prvky systému jsou na sobě navzájem **závislé**
- v systému může každý člen udržet svou **jedinečnost** a současně **komunikovat s okolím**
- **ohrazení** vůči okolí, ale současné **otevření** novým vlivům (brání svou intimitu, určité vlivy nenechá vstoupit) – identita systému x respekt a otevřenost vůči okolí
- **rovnováha mezi vnitřní strukturou a komunikativní funkcí**
- propojení systémy stabilizuje
- fungující systém je **otevřený** – očekávání nových reakcí a vstupu nových prvků
- otevřenost systému = naděje; je tu prostor pro aktivitu, otevřený postoj pedagoga, respekt vůči žákům, pedagog je zaměřen sociálně; záleží mu na tom, co žák cítí, co prožívá a co sám považuje za důležité
- **HLEDISKO SYSTÉMOVÉHO PŘÍSTUPU**
- každý, kdo participuje na životě školy, je součástí systému
- ovlivňuje aktivitu ostatních prvků a ty naopak ovlivňují jeho
- otevřenost znamená i zpětnou vazbu – zájem o postoje žáků a náležitou reakci na ně
- otevřenost i vůči vnějším systémům (rodina, veřejnost, obec, zřizovatel)

- **KLÍČOVÉ RYSY ŠKOLY EFEKTIVNĚ ZVLÁDAJÍCÍ KÁZEŇSKÉ PROBLÉMY**
- efektivní, konzultativní styl řízení školy, který pracuje s názorem žáků i rodičů
- jasná školní politika vzdělávání a kázně, která je smysluplná pro žáky a která je jednotně a přitom důstojně lidsky uplatňována
- diferencované učební plány
- vysoká ale ne nesmyslná akademická očekávání
- pozitivní přístup k žákům s vyšším využitím odměn než trestů
- vysoká profesionalita učitelů
- učební styl, který probouzí zájem a motivaci žáků
- upřednostňování strategií předcházejících porušování kázně ve třídě – upřednostňovat před strategiemi reagujícími na porušování pravidel
- vztah založený na úctě a ochotě poskytnout podporu mezi všemi dospělými a žáky školy
- angažovanost žáků na školním životě s poskytnutím odpovědnosti žákům
- efektivní systém náboženské výuky
- **PODMÍNKY EFEKTIVNÍ VÝUKY ŽÁKŮ S PCH**
- individuální nebo skupinová péče
- přípravné třídy a třídy zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona
- využívání speciálněpedagogických metod a forem práce
- nižší počet žáků ve třídách
- prostorové uspořádání (pro relaxaci, skupinovou práci)
- obeznámenost pedagogů s problematikou PCH
- případná tvorba vlastních učebnic
- dva pedagogové ve výuce (jeden s aprobační pro výuku na ZŠ, druhý speciální pedagog)
- spolupráce s odborníky (psycholog, etoped, terapeut, odborný lékař)
- **BEZPEČNÉ PROSTŘEDÍ ŠKOLY**
- posiluje **motivaci** a zlepšuje **neuropsychické předpoklady** žáků i učitelů k plnění úkolů
- navozuje **pozitivní prožívání**, **snižuje riziko stresu** a úzkostných stavů, posiluje **sebehodnocení a sebevědomí**
- působí na žáky **formativně**
- zvyšuje **otevřenost a spolupráci žáků** a rodičů
- **VHLED A ORGANIZACE (KOUNINOVA METODA)**
- Kounin zjistil, že žáci hodnotí učitele jako ty, kteří „jsou v obraze“ v případě, že:

- když se objeví kázeňské problémy, učitel soustavně zakročuje proti nesprávnému jednání přesně u těch žáků, kteří problém vyvolali
  - když se objeví dva kázeňské problémy současně, učitel řeší nejprve ten vážnější
  - učitel rozhodně zasahuje v případech nespolupracujícího chování dřív, než se mu toto chování vymkne z rukou nebo než je ostatní začnou napodobovat
- **SPOLUPRÁCE PROSTŘEDNICTVÍM KOMUNIKACE (GINOTTOVA METODA)**
  - vyhněte se „nálepkování“ – učitelé by se neměli chovat k žákům sarkasticky a neměli by jim dávat negativní označení
  - negativní vliv chvály – měla by se chválit práce žáků, ne žáci samotní
  - zaměření na cíl
- **DREIKURSOVA METODA**
  - demokracie ve třídě:
    - učitel by neměl být ani příliš tvrdý ani příliš povolný
    - žáci by měli spolurozhodovat o pravidlech chování, nést důsledky...
  - nenechat se zatáhnout do „boje o moc“ ve třídě
  - odvést pozornost od žáka, který se snaží ji upoutat vyrušujícím chováním
- **ASERTIVNÍ KÁZEŇ (METODA CANTEROVÝCH)**
  - ani hostilní, ani submisivní
  - charakteristická je přímost, spontánnost a přiměřenost
  - asertivní výcvik „trvání si na svém“
  - přesné vymezení, jaké chování nebude tolerováno a jaké bude vyžadováno
  - povzbuzování spolupracujícího a eliminace nespolupracujícího chování (viz také behaviorální metoda)
  - očekávání podpory rodičů, pedagogů, vedení školy
- **PODMIŇOVÁNÍ REAKCÍ (BEHAVIORÁLNÍ METODA)**
  - naučené reakce
  - modifikace chování
  - ojedinělé chování a vzorce chování
  - kladné zpevňující podněty
  - destruktivní kladné zpevňující podněty
  - trest, destruktivní trest, negativní zpevnění
- **PRAVIDLO 4x3 PRINCIPŮ BEZPEČNÉHO PROSTŘEDÍ**

ORIENTACE ŽÁKA

- stručnost
- srozumitelnost
- zpětná vazba

DOSAŽITELNOST CÍLŮ

- přiměřenost
- zainteresování žáka na cíl
- blízkost cíle

SOCIÁLNÍ ZAČLENĚNÍ

- akceptace
- rovnováha
- otevřenost

HODNOCENÍ

- informace
- individualizace
- perspektiva
- **OPORA UVNITŘ ŠKOLY**
- školní řád (pravidla chování by měla být tvořena za asistence učitelů i žáků)
- „krizový plán“ (v případě selhání nutná revize teorie i praxe)
- konzultace s kolegy (mají podobné zkušenosti, mohou doporučit řešení problémů)
- formální i neformální konzultace (např. supervize)
- **POŽADAVKY NA KOMPETENCE UČITELE**
- **přirozená autorita** (není o hlasitosti, ale o sebevědomí, organizaci práce, upřímnosti k žákům, zaujatosti k výuce, znát sebe sama, „zvládat se“)
  - začátek hodiny
  - organizace výuky a učení – jasné pokyny – rozumí, reagují všichni?
  - tempo práce, ukončování činností, střídání činností, práce pro všechny žáky – diferenciací
  - hluchá místa – zaváhání dává prostor „lumpárnám“ – žáci se zabaví jinak; „kdo zaváhá, je ztracen“; pozor na frontální výuku
  - konec hodiny (shrnutí, reflexe, kontrola nad situací, příprava na další činnost)

- **odbornost** (být schopen zodpovědět dotazy žáků, naučit také žáky odpovědi hledat; být schopen zjistit, proč žák neovládá učivo)
- **POŽADAVKY NA KOMPETENCE UČITELE**
- **zaujetí výukou** – radost z práce s žáky (žáci poznají neupřímnost)
- **kurikulum** (modifikovat žákům s PCH obsah učiva – nikoli jen usnadnit; smysluplnost!; potřeba žáků zažít úspěch: „žáci, kteří se vnímají jako úspěšní studenti, jsou známkou dobře řízené třídy“)
- **schopnost zaujmout** (zapojit žáky aktivně do výuky)
  - zaujmout hned na začátku (pohotovost, jasný sled činností – zdůrazní význam hodiny - teď je čas na učení)
  - důležitá je i „rutina“ (předvídatelnost, řád hodiny) – přesto flexibilní
  - význam prostředí (např. pomalované lavice, ...)
  - zobrazovat výsledky práce žáků ve třídě (tabulka, ...)
- **JAK SE (NE)REAGUJE NA NEVHODNÉ CHOVÁNÍ**
- učitelé nezřídka reagují spíše na chování než na potřebu, kterou dítě svým chováním vyjadřuje, což může vést v případě problematických projevů chování k jeho zhoršení
- **reakce na chování x vyjádřená potřeba**
- **srovnávání s normou x projev chování jako indikátor potřeby**
- **DVA PŘÍSTUPY K PORUŠE CHOVÁNÍ**

NORMATIVNĚ ZAMĚŘENÝ

- chování z hlediska **norem společnosti**
- přístup vychází z **potřeb společnosti**
- př.:
  - disociální, asociální, antisociální chování
  - rizikové chování
- pozornost **obrácená na problém**

PERSPEKTIVNĚ ZAMĚŘENÝ

- chování z hlediska **důsledků pro edukaci jedince**
  - porucha chování jako bariéra (socializace, vzdělávání)
- přístup vychází z **potřeb dětí**
  - odlišnosti (v postojích či strategiích chování) zakládají potřeby dětí
- pozornost **obrácená na stav naplnění potřeb**
- hledání cest ke změně ve smyslu **otevřené budoucnosti**

- **DVA PŘÍSTUPY K PORUŠE CHOVÁNÍ**

NORMATIVNĚ ZAMĚŘENÝ

- restrikce
  - omezení daná rozhodnutím autority
- represe
  - společenská sankce, trest
- resocializace
  - přijetí nových norem chování
- **segregace** – dítě je příjemce intervence a péče

PERSPEKTIVNĚ ZAMĚŘENÝ

- posilování
  - aktualizace potencialit osobnosti
- podpora
  - v plánování, rozhodování, nabídka možností
- provázení
- **inkluze** – dítě aktivní spoluvůrce změny
- **REFLEXE PSYCHOLOGICKÝCH PŘÍSTUPŮ**
- behaviorální pohled (PCH = naučené špatné reakce na dané stimuly; kontrakt se žáky)
  - systém odměn na podporu vhodného chování
- kognitivně-behaviorální pohled (ke změně chování nutno změnit proces myšlení)
  - rozebírat se žáky zpětně situace a chování, které by bylo vhodné
- ekosystemický pohled (vše vychází z interakce)
  - změna interakce učitel-žáci
- psychodynamický pohled (PCH = konflikt mezi složkami nevědomí; v praxi málo využitelný)
- **SPOLUPRÁCE S RODINOU**
- **rodina** je místem **primární socializace**, **škola** je spolu s rodinou významným **sociálním prostředím**, je za socializaci spoluzodpovědná -> **spolupráce** školy a rodiny je nutná, měla by zahrnovat **stálý kontakt a dobrý vztah**
- **překážky komunikace mezi školou a rodiči žáka s PCHE:**
  - nezájem rodičů o život ve škole
  - komunikace omezená na problémy
  - vlastní zkušenost rodičů se školou a s ní spojené negativní pocity

- obranná pozice rodičů – obavy z potíží (např. OSPOD)
- **požadavky na komunikaci pedagog - rodina:**
  - obousměrná, srozumitelná, smysluplná, stabilní
- **KONTAKT S RODIČI**
- rodiče jsou klíčoví pro efekt práce s žáky s PECH
- podpora rodičovské autority, respekt k jejich problémům i slabostem – posiluje autoritu učitele
- informovat rodiče o úspěchu a dobrém chování
- akceptovat rodiče jako spolutvůrce změny v chování žáka – máme společný zájem, radíme se spolu
- znát zázemí žáka (kulturní, jazykové, ekonomické, ... – to má rovněž vliv na jeho chování)
- **JAK ZÍSKAT RODIČE**
- získat důvěru
- dát rodičům zřetelně najevo zájem o jejich dítě – společný zájem
- zkoušíme opakovaně
- hledáme dohodu společných strategií
- směřujeme k přesvědčení rodičů o významu a smysluplnosti našich postupů
- nevyhánět rodiče do nepřátelských pozic – rodič jako „zraněná/traumatizovaná“ osoba
- **CO MUSÍME RODIČE UČIT?**
- **jak zacházet se změnami chování jejich dětí**
  - jak omezit osobní zaujetí
  - pak je možné vést jejich výchovné postupy
- **jak zajistit bezpečnost dítěte a jak pěstovat pocit vlastního bezpečí**
  - pozitivní zážitky dítěte
  - učit je, jak zážitky využít
- **ZÁSADY PRÁCE S RODIČI**
- **vytrvalost**
  - dát rodičům časový prostor pro akceptování problémů dítěte
- **stálost**
  - opakovaně podaná ruka
- **spravedlnost**
- **návaznost**

- **prostor pro zažívání radosti z úspěchu dítěte**
- **FORMY PRÁCE S RODIČI**
- **cíl**
  - zjistit mínění rodičů
  - angažovat je pro změnu
  - posílit rodičovskou odpovědnost
  - posílit rodičovskou kompetenci
- **téma – pokrok žáků**
  - množství informací a jejich obsah
- **otevřená nabídka**
  - spolupráce x boj
- **PORADENSKÝ SYSTÉM**
- **ŠKOLNÍ PORADENSTVÍ**
- v širším slova smyslu zaměřeno na všechny žáky
- **obecným cílem** poradenské práce ve škole je:
  - podpora žáka v jeho osobnostním rozvoji, kariérní poradenství
  - pomoci žákovi zorientovat se ve svých vzdělávacích možnostech
  - nabízí pomoc při řešení krizových situací žáků
  - poskytuje metodickou pomoc učitelům při práci s žáky se SVP
  - provádí depistáž žáků se SVP
- **ŠKOLNÍ PORADENSTVÍ**
- u žáků s PCH rozeznáváme také **cíle specifické**:
  - pomoci žákovi orientovat se ve své životní situaci, která mu způsobuje problémy
  - prolomit z pohledu žáka neřešitelnou situaci, která blokuje jeho potenciál
  - nastartovat intervenční procesy – připravit žáka pro intenzivní práci na změně
  - pomáhá vytvořit plán změny, nastavení vzdělávání dle možností žáka
  - v řešení výchovných a vzdělávacích problémů žáků spolupracuje s dalšími institucemi (PPP, SVP, SPC, OSPOD, Policie ČR, zdravotnictví a další subjekty podle potřeby)
- **ZÁSADY PORADENSKÉ PRÁCE**
- vždy sledovat **prospěch** žáka – učitel by neměl nikdy zneužít žákovo důvěry
- neznevažovat **názory** žáka

- průběžně se ujišťovat, že žák **porozuměl** smyslu sděleného
- uzavírat **dohody** se žákem
  - o závěru poradenského rozhovoru
  - o dalších postupech řešení problému (pravidla, opatření, postupy...)
- i velmi problémový žák je ochoten podřídít se dohodnutým pravidlům, pokud vnímá své postavení ve vztahu jako významné, partnerské a pokud se k postupům osobně zaváže (participace dítěte na změně)
- **PORADENSTVÍ VE ŠKOLE**
- probíhá na dvou úrovních:
  - **úroveň třídy**
    - třídní učitel
  - **úroveň školy (školní poradenské pracoviště)**
    - *výchovný poradce*
    - *školní metodik prevence*
    - školní speciální pedagog
    - školní psycholog
    - školní sociální pedagog
- na mnohých školách také působí učitelé, kteří absolvovali různé kurzy a školení, takže mohou poskytovat pomoc v některých zaměřených oblastech (logopedický kurz, kurz pro pomoc žákům se specifickými poruchami učení)
- **TŘÍDNÍ UČITEL**
- kromě výuky administrativa a **zodpovědnost za rozvoj každého žáka**
- role poradce začíná ve chvíli, kdy končí výuka a začíná **individuální podpora a vedení** směřující k optimalizaci podmínek edukace každého žáka
- jeho poradenská činnost směřuje k:
  - žákům
  - rodičům, kolegům a vedení školy pouze formou konzultací a spolupráce na případu jednotlivého žáka
- **PORADENSTVÍ SMĚREM K ŽÁKŮM**
- pozornost se soustředí na žáka samotného, jeho osobnostní vlastnosti, chování a sociální prostředí
- **všichni žáci**
  - učitel:
    - hodnotí v kontextu jejich kompetencí

- hledá blokace strategií učení
- vytváří strategie pro další vedení
- **PORADENSTVÍ SMĚREM K ŽÁKŮM**
- **žáci v riziku PCH/s PCHE**
  - učitel:
    - sleduje žáka v různých situacích ve školním prostředí a může si vytvářet také modelové diagnostické situace
    - diagnostikuje – identifikace hlavních potíží a jejich souvislostí
    - rozhoduje se společně s žákem a jeho rodiči pro postupné kroky intervence
    - analyzuje vzdělávací možnosti a perspektivy každého žáka a zahrnuje je do intervenčních strategií
- **K ČEMU VÉST ŽÁKY**
- porozumění sobě samému, sebepřijetí (získávání schopnosti prožívat svůj život jako šťastný a úspěšný)
- chápání názoru druhého
- interpretaci pocitů a chování druhého
- k potlačení okamžité emotivní reakce ve prospěch ohleduplnější reakce v dané sociální situaci
- přizpůsobení vlastního chování tak, aby bylo přijatelné nebo prospěšné pro druhé
- **PORADENSTVÍ SMĚREM K RODIČŮM**
- **jak získat rodiče?**
  - dát najevo zájem o dítě
  - kontaktovat i mimo problémy
  - zvát do školy a na výlety
  - komunikovat o dětech, ne o problémech dětí
  - nezahánět do nepřátelských pozic
  - začít pozitivně
  - zlomit nedůvěru
  - jsme na stejné lodi
- **ŠKOLNÍ PORADENSKÉ PRACOVISTĚ**
- prevence školního neúspěchu
- prevence výukových problémů
- inkluze žáků (žáci, kteří mají PPP stanovené PO)

- spolupráce s externími orgány
- volba povolání a dalšího studia žáků
- prevence rizikového chování (minimální preventivní program)
- **VÝCHOVNÝ PORADCE**
- vede poradenství v rámci školy (ŠPP)
- řadový učitel s doplňujícím vzdělávacím kurzem
- část úvazku je věnována poradenské práci
- **úkoly (3 X ko):**
  - koordinace poradenských nabídek a aktivit
  - kontakt školy s externími poradenskými institucemi
  - konzultace pro hledání intervenčních opatření ve vztahu k učitelům i vedení školy
- jeho poradenská činnost směřuje k:
  - žákům
  - rodičům
  - kolegům a vedení školy
- **PORADENSTVÍ SMĚREM K ŽÁKŮM**
- dvě oblasti aktivit
  - **profesní poradenství**
  - **podpora žáka při řešení problémových edukačních situací** → žáci v riziku PCH/s PCHE
    - konzultace pro třídního učitele (partneři)
    - shromažďování údajů o žácích
    - hledání cest pro zefektivnění strategie učení
    - hledání cest spolupráce s dalšími odborníky
    - koncipování intervenčních strategií v systému školy
- **PORADENSTVÍ SMĚREM K UČITELŮM**
- **partnerství**
- vztah učitele a výchovného poradce má poradenský charakter v momentě, kdy učitel požádá o konzultaci
- výchovný poradce poskytuje informace:
  - nutné k diagnostice
  - k možným intervenčním opatřením

- k pedagogickým postupům
- **ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE**
- řadový učitel s doplňujícím kurzem vzdělání
- nemá snížený úvazek
- **úkoly:**
  - koordinace aktivit v oblasti prevence rizikového chování
  - tvorba minimálního preventivního programu školy (MPP)
  - tvorba krizového plánu školy
- **ŠKOLNÍ PSYCHOLOG**
- není na každé škole
- často financovaný pomocí šablon/podpůrných opatření/dotací z města
- zabývá se depistáží, školní diagnostikou a poradenskou intervencí
- práce s třídním klimatem
- prevence rizikového chování (spolupráce se školním metodikem prevence)
- krizová intervence jak pro žáky, tak učitele
- individuální poradenství pro žáky a zákonné zástupce
- **ŠKOLNÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOG**
- není na každé škole
- často financovaný pomocí šablon/podpůrných opatření/dotací z města
- vedení předmětu speciálně pedagogické péče
- zabývá se depistáží, školní diagnostikou a poradenskou intervencí u žáků se SVP
- pomoc učitelům s inkluzí žáků se SVP (metodická, technická...)
- prevence školního neúspěchu
- **ŠKOLNÍ SPECIÁLNÍ PEDAGOG, ŠKOLNÍ PSYCHOLOG**
- **ve vztahu k žákům s PCHE a v riziku:**
  - identifikace problému (rizikových/protektivních faktorů, aktuální stav)
  - přímá podpora žáka, vytváření optimálních podmínek pro školní práci žáka (podpora protektivních faktorů)
  - pozorování v edukačním procesu
  - analýza sociálního prostředí žáka
  - individuální diagnostika

- **na základě získaných dat vytvářejí intervenční programy, které také s žáky realizují, nebo je doporučují třídnímu učiteli**
- **NA KOHO SE VE ŠKOLE OBRÁTIT**
- **ŠKOLSKÁ PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ**
- řídí se vyhláškou č. **72/2005 Sb.** o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů
- poskytují služby dětem, žákům, studentům, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením, a to ambulantně či návštěvami ve školách
- patří sem:
  - **pedagogicko-psychologická poradna**
  - **speciálně pedagogické centrum**
- **PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA (PPP)**
- vázána na systém škol – pro rodiče a děti přehlednější
- možnost dlouhodobé spolupráce se školami (i preventivní působení)
- **psycholog**
  - věnuje se diagnostice, krátkodobým intervencím i dlouhodobému vedení klientů, kvalita jeho práce a čas na klienty závisí na dostatečném personálním obsazení poradny a její dostupnosti
- **speciální pedagog**
  - diagnostika některých typů postižení a náprava
  - služby PPP řeší především výchovné a vzdělávací problémy žáků a studentů
- **PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA (PPP)**
  - obrací se na ně rodiče a učitelé, souhlas rodičů je vždy podmínkou
  - v předškolním věku se jedná o zjišťování školní zralosti, která je podmínkou odkladu školní docházky
  - PPP vyšetřuje děti s podezřením na SPU nebo jiný typ postižení, který vyžaduje inkluzi žáka (spolupráce se SPC)
  - v průběhu školní docházky řeší PPP problémy jednotlivých žáků, případně ve třídě, v závěru
  - poskytuje individuální pomoc při volbě povolání, zjišťuje předpoklady k určitému typu studia
- **sociální pracovník**
- **SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ CENTRUM (SPC)**
- určeno dětem/žákům s postižením (SPC dle konkrétní skupiny postižení)

- SPC jsou vázána zpravidla na jednotlivé specializované školy
- zabývají se speciálně pedagogickým vedením a reedukací dětí s postižením, které jsou inkudovány v běžných školách
- zpracovávají individuální vzdělávací plány (IVP) pro inkudované děti a mládež
- spolupráce s učiteli na školách, které tyto děti navštěvují
- speciální péče SPC bývá dlouhodobá, po celou dobu školní docházky dítěte
- **psycholog** jako diagnostik
- **speciální pedagogové** – specializovaní na různé druhy postižení
- **sociální pracovník**
- **STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP)**
- vyhláška č. **458/2005 Sb.**, kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče
- školské zařízení **pro preventivně výchovnou péči**
- **cíle a úkoly:**
  - prevence (předcházení vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje)
  - odstranění či zmírnění již vzniklých PCH
  - eliminace prohlubování negativního dopadu PCH na sociální vztahy, spolupráce s rodinou
  - intervence – rozvoj osobnosti, sebepoznání, sociálního chování, náprava problémů v učení
  - spolupráce se školou nebo školským zařízením
  - spolupráce s ostatními institucemi (PPP, příp. SPC)
- **STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP)**
- **cíloví klienti:**
  - 3-19 let, eventuálně 26 let (průměrný věk 15 let)
  - děti a mládež s rizikem či s projevy PCH a negativními jevy v sociálním vývoji
  - jedinci propuštění z ÚV, OV při jejich inkluzi do společnosti –organizovány resocializační programy
  - záškoláctví, nerespektování autorit (škola, domov), krádeže, kouření, útěky, šikana (agresor, oběť), vliv „závadové party“, lhaní, agresivní chování, experimenty (či konzumace) návykových látek
  - kritériem zařazení je aktuální stav klienta (nesmí být aktuálně intoxikován, závislý na drogách, neměl by mít pozmeněnou zdravotní neschopnost... pokud dojde k zranění atd., musí se nejdříve vyléčit, aby byla terapie účinná)

- výchovná skupina = maximálně 8 klientů, skupina je koedukovaná
- **STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP)**
- **formy činnosti:**
  - poradenské
  - intervence – speciální pedagog – etoped, psycholog, sociální pracovník
  - psychoterapeutické služby
  - výchovně-konzultační pomoc všem, kdo se o problematiku PCH zajímají
  - metodické vedení školských zařízení, ostatních poradenských pracovišť
  - podpora a metodické vedení inkludovaných žáků s PCH
  - přímá preventivně výchovná péče – forma ambulantní x stacionární x internátní, forma individuální x skupinová
  - **pobyt dobrovolný ! (žádost osoby zodpovědné za výchovu)**
- **STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP)**
- **členění střediska:**
  - ambulantní část
    - klient: jedinec s rizikem či s projevy PCH, jedinec po propuštění z ÚV – žádost osoby zodpovědné za výchovu
    - úkoly: prevence; intervence a poradenství – přímá práce s klientem, rodiči; diagnostika; zpracování individuálního programu pomoci – může se jako doporučení dávat do školy, rodičům; práce s rodinou; metodická pomoc školám; realizace probačních programů – veřejně prospěšné práce
    - dochází tam klienti, kteří opustili internátní nebo stacionární část, 6 měsíců
  - stacionární (celodenní) část
    - klient: jedinec s rizikem či s projevy PCH – smlouva s osobou zodpovědnou za výchovu
- **STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP)**
  - úkoly: intervence a terapie; výuka; speciálně pedagogická a pedagogicko-psychologická podpora (rozvoj osobnosti, sebepoznání, sociálního chování, poradenství při volbě vzdělávací cesty); spolupráce s kmenovou školou; spolupráce s rodinou či osobou zodpovědnou za výchovu
- internátní část
  - klient: jedinec s PCH – smlouva s osobou zodpovědnou za výchovu
  - úkoly: totožné jako u stacionární části
  - pobyt v délce 2 měsíců, klienti internátní a stacionární části mají záměrně oddělený program

- po ukončení navazuje ambulantní péče (zpravidla 1 rok)
  - terénní část
    - zejména v rodinném nebo školním prostředí klienta
- **STŘEDISKO VÝCHOVNÉ PÉČE (SVP)**
- **pracovníci:**
  - učitelé – speciální pedagogové (škola u internátního typu pobytu)
  - speciální pedagog – etoped
  - psycholog
  - sociální pracovník
  - vychovatelé – měli by mít speciálně pedagogické vzdělání (etopedie)
  - všichni spolupracují na koncepci individuálního programu pomoci (program osobního rozvoje)
- funkce středisek pro rodinu je podpůrná, a proto za výchovu zůstávají zodpovědní rodiče
- velmi důležitá je pravidelná docházka dítěte do střediska, na níž jsou závislé výsledky práce
- je kladen důraz na svobodné rozhodnutí klientů, spolupráci rodičů a jejich snahu zlepšit výchovné podmínky a vztahy v rodině
  - **ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA**
- **UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE/MLADISTVÉHO DO ŠKOLSKÉHO ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY**
  - rodiče neschopní z různých důvodů zajistit podmínky pro zdárný vývoj dítěte v rodině
  - PCH takového stupně a intenzity, že ohrožuje zdárný vývoj dítěte
  - dítě porušuje zákonné normy a jeho chování by bylo v případě jeho trestné odpovědnosti posuzované jako trestný čin
  - dítě porušuje zákonné normy, je již trestně odpovědné a ÚV (OV) je mu nařízena (uložena) jako alternativní trest
  - dítě mezi 12.-15. rokem porušuje zákonné normy způsobem, za který by byl dospělému uložen výjimečný trest
  - PCH má častou frekvenci a vzestupný trend (útěky, toulky, záškoláctví, demonstrativní sebepoškození, alkoholismus, tabakismus, toxikomanie a v posledních letech gamblerství)
  - zpravidla se zde poradenství mívá účinkem
- **PRÁVNÍ RÁMEC ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY**
  - Ústava ČR (1993)
  - Úmluva o právech dítěte (OSN, 1989, v ČR ve sbírce zákonů č. 104/1991)
  - Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních
- Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- **ÚSTAVNÍ VÝCHOVA**

- **nařizuje** ji soud podle občanského zákona nebo dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže
- **občanskoprávní řízení**
- **důvody:** výchovné; sociální
- určena pro nezletilé do 18 let s krátkodobým pobytem mimo rodinu nebo s nejasnou prognózou, anebo pro děti vyžadující speciální přístup pro určitý handicap
- uskutečňuje se podle věku ve zdravotnických a školských zařízeních (dětské domovy, dětské domovy se školou pro děti po 3. roce života, diagnostické ústavy a výchovné ústavy)
- u dětí 3-18 let věku (výjimečně do 19 let)
- základním předpokladem nařízení ÚV je vážné ohrožení nebo narušení výchovy dítěte

- **OCHRANNÁ VÝCHOVA**

- **ukládá** se podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže dětem 12-18 let
- **trestní řízení**
- **důvody:**
  - dítě mezi 12.-15. rokem – čin, za který lze dle trestního zákona uložit výjimečný trest
  - mladistvý mezi 15.-18. rokem – trestný čin, pokud je pravděpodobné, že bude mít větší efekt než trest odnětí svobody
- uskutečňuje se ve školských zařízeních (dětské domovy se školou a výchovné ústavy, u mladistvých 15-18 let věku, výjimečně u dětí od 12 let)
- základním předpokladem uložení OV je protispolečenský čin dítěte nebo mladistvého, který naplňuje skutkovou podstatu trestného činu

- **PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ**

- vydáváno soudem v případech **řešení nenadálé, akutní situace jedince:**
  - ocitne-li se bez jakékoliv péče
  - je-li ohrožen život

- je vážně ohrožen či narušen jeho další vývoj
- má **krátkodobé poslán**í, je následně soudem dořešeno – může být zrušeno či soud nařídí ústavní výchovu
- **SCHÉMA SYSTÉMU POSKYTOVANÉ PÉČE OHROŽENÝM DĚTEM**
- **ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚV NEBO OV**
- **diagnostický ústav**
- **dětský domov**
- **dětský domov se školou**
- **výchovný ústav**
- zařízení pro děti/mladistvé s nařízenou ÚV nebo uloženou OV zpravidla ve věku **od 3 do 18 let**, popřípadě osobě **do 19 let**
- poskytují péči i dětem, jimž bylo nařízeno předběžné opatření
- zařízení může poskytovat ubytování a stravování zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ÚV či OV, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let
- **ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚV NEBO OV**
- **DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV (DÚ)**
- děti a mládež s nařízenou ÚV nebo OV, nařízeným předběžným opatřením nebo na žádost rodičů či jejich zákonných zástupců (důvodem poruchy chování)
- délka pobytu zpravidla **8 týdnů** – diagnostická a zdravotní šetření, probíhá vzdělávání, terapeutická činnost, výchovná sociální a organizační zajištění, která vedou k umístění dítěte do zařízení pro výkon ÚV a OV v územním obvodu diagnostického ústavu
- písemně sděluje orgánům sociálně-právní ochrany dětí údaje o dětech vhodných k **osvojení** nebo ke svěřen
í do **pěstounské péče**- **úkoly:**
  - diagnostické
  - vzdělávací
  - terapeutické
  - **DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV (DÚ)**
  - výchovné a sociální
  - organizační
  - koordinační
- DÚ poskytují i nezbytnou péči dětem a mladistvým, zadrženým na útěku nebo policií při trestné činnosti, na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření

- základní organizační jednotka – **výchovná skupina** – člení se podle pohlaví nebo věku a zřizováno maximálně 6 při počtu 4-8 dětí
- děti školou povinné chodí do tříd, kde jsou vzdělávány podle vzdělávacích programů ZŠ, ZŠ zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona
- **DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV (DÚ)**
- diagnostické ústavy se člení podle věku dětí na:
  - **dětský diagnostický ústav** (přijímány jsou děti, které nemají ukončenou povinnou školní docházku)
  - **diagnostický ústav pro mládež** (přijímány jsou děti s ukončenou povinnou školní docházkou)
- pro mládež s ukončenou povinnou školní docházkou jsou zřizovány diagnostické třídy pro přípravu na budoucí povolání
- ve třídě max. 8 žáků
- po diagnostickém pobytu je dítě umístěno s předáním veškeré dokumentace a doporučením **(dle rozhodnutí soudu)**:
  - zpět do rodiny
  - dětského domova – nemá závažné poruchy chování
  - dětského domova se školou – má závažnější poruchy chování
  - výchovného ústavu
- **DĚTSKÝ DOMOV (DD)**
- zajišťuje péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování
- pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb, plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální
- ve věku **od 3 do 18 let (do 26 let)**
- děti, o něž nemá, kdo pečovat nebo jimž nelze ze sociálních důvodů zajistit péči ve vlastní rodině, popřípadě náhradní rodinnou péči
- základní organizační jednotka – **rodinná skupina** – 6-8 dětí, 2-6 skupin
- děti navštěvují školy mimo DD podle věku
- **DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU (DDŠ)**
- děti/mladiství s nařízenou ústavní výchovou, mají-li závažné poruchy chování, nebo které pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, výjimečně s uloženou ochrannou výchovou
- umísťovány děti **od 6 let do ukončení povinné školní docházky**
- nemůže-li se po ukončení povinné školní docházky pro své závažné poruchy chování dítě vzdělávat ve SŠ mimo zařízení nebo nepracuje, je přeřazeno do VÚ

- základní organizační jednotka – **rodinná skupina** – 5-8 dětí, 2-6 skupin
- ve škole třídy s max. počtem 8 dětí
- vzdělávání podle programu základní školy, základní školy zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona, základní školy speciální
- žáci jsou zařazováni do tříd podle ročníků; podle podmínek (počet dětí v jednotlivých třídách) je možné, aby bylo v jedné třídě zařazeno více ročníků
- **VÝCHOVNÝ ÚSTAV (VÚ)**
- mladiství **starší 15 let** se závažnými poruchami chování, u kterých byla nařízena ÚV nebo uložena OV
- dítě **starší 12 let, má-li uloženu OV** a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v DDS
- plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální
- základní organizační jednotka – **výchovná skupina** – 5-8 dětí; maximálně 6 skupin
- ve škole při zařízení třídy s max. počtem 8 dětí
- je zde možno dokončit si povinnou školní docházku a střední vzdělání – nejčastěji se zřizuje:
  - praktická škola
  - odborné učiliště
  - SOU
- pro ty, co se nepřipravují na budoucí povolání, může být zřízena pracovní-výchovná skupina
- **VĚZNICE PRO MLADISTVÉ**
- pobyt mladistvých odsouzených k trestu odnětí svobody v tomto typu zařízení je další možností edukace jedinců s poruchou chování (závažnějšího charakteru) v segregovaném edukačním prostředí
- ve věznicích všech základních typů, tedy i ve věznicích pro mladistvé, pracují s odsouzenými zásadně stabilní týmy zaměstnanců Vězeňské služby, složené ze speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka, vychovatelů a dozorců s odpovídající speciálně odbornou přípravou
- jednomu vychovateli je svěřeno do péče zpravidla nejvýše 20 odsouzených
- **POZDNÍ NÁSLEDKY PSYCHICKÉ DEPRIVACE A SUBDEPRIVACE**
- Matějček, Bubleová, Kovařík
- nízká společenská kompetence
- nízká úroveň školního vzdělání a nynějšího zaměstnání
- nízký skóre sociální inkluze
- tresty v dětství hodnotí jako nepřiměřeně přísné

- vysoká míra kriminality
- muži mají problémy s láskou a v sexuálních vztazích, jsou častěji „neschopni citové odezvy“
- u mužů z DD zaznamenána vysoká nespokojenost s dosavadním životem
- **LEGISLATIVA**
- **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
- **Úmluva o právech dítěte**
  - Článek 3
    - **zájem dítěte musí být předním hlediskem** při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány
- **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
- **Školský zákon**
  - plnění školní docházky
  - 9 let, ukončení základního vzdělávání – dosažení základní vzdělání
  - již zmíněna ústavní a ochranná výchova
  - spádová oblast
  - školní řád
- **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
- **Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)**
  - druhy opatření u mladistvých:
    - výchovná opatření – dohled probačního úředníka; probační program; výchovné povinnosti; výchovná omezení; napomenutí s výstrahou
    - ochranná opatření – ochranné léčení; zabezpečovací detence; zabránění věci; zabránění části majetku; ochranná výchova
    - trestní opatření – obecně prospěšné práce, peněžité opatření, propadnutí věci; zákaz činnosti; zákaz držení a chovu zvířat; domácí vězení; zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce; odnětí svobody podmíněné; odnětí svobody nepodmíněné...
- **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
  - opatření ukládaná dětem mladším 15 let:
    - výchovná povinnost
    - výchovné omezení
    - napomenutí s výstrahou

- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
  - dohled probačního úředníka
  - ochranná výchova
  - ochranné léčení
- **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
  - **Zákon o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**
    - za prokázané porušení povinností vymezených může být dítěti:
      - odňata výhoda
      - sníženo kapesné
      - s nařízenou ÚV omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení
      - odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti či akce
      - s nařízenou ÚV zakázány návštěvy, s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí, a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců
- **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
  - za příkladné úsilí a výsledky při plnění povinností nebo za příkladný čin může být dítěti:
    - prominuto předchozí opatření (viz předchozí slide)
    - udělena věcná nebo finanční odměna
    - zvýšeno kapesné
    - povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení, mimořádná vycházka, mimořádná návštěva nebo přiznána jiná osobní výhoda
  - dítěti s uloženou ochrannou výchovou může být dále v případě dobrých výsledků při plnění povinností:
    - povolena samostatná vycházka mimo zařízení na dobu nejvýše 12 hodin, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu ochranné výchovy
    - povoleno přijetí návštěvy jiných osob než osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí, není-li to v rozporu s účelem výkonu ochranné výchovy
- **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
  - **Zákon o sociálních službách (č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů)**
    - zařízení sociálních služeb:
      - centra denních služeb

- azylové domy
  - domy na půl cesty
  - zařízení pro krizovou pomoc
  - nízkoprahová denní centra
  - nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
  - noclehárny
  - terapeutické komunity
  - sociálně terapeutické dílny
  - intervenční centra
  - ...
- **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
  - **Občanský zákoník (č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů)**
    - opatrovnictví
    - osvojení
    - poručenství
    - svěřením dítěte do péče jiné osoby
    - pěstounství
    - ústavní výchova
    - **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
  - **Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (č. 27/2016 Sb., ve znění pozdějších předpisů)**
    - podpůrná opatření
    - individuální vzdělávací plán
    - asistent pedagoga
    - podrobnosti k poskytování podpůrných opatření prvního stupně školou
    - zpráva a doporučení za účelem stanovení podpůrných opatření
    - postup při poskytování podpůrných opatření druhého až pátého stupně
    - organizace vzdělávání žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními
  - **SYSTÉM LEGISLATIVNÍCH DOKUMENTŮ**
  - **Zákon o Probační a mediační službě (č. 257/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů)**
    - zřízení, organizace a činnost

- úředníci a asistenti
- státní správa Probační a mediační služby
- **Zákon o pedagogických pracovnících (č. 563/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů)**
  - předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků (učitel 1. stupně ZŠ, učitel 2. stupně ZŠ, učitel přípravné třídy ZŠ, vychovatel, speciální pedagog, psycholog, asistent pedagoga...)
  - pracovní doba, přímá pedagogická činnost a doba trvání pracovního poměru na dobu určitou pedagogického pracovníka
  - další vzdělávání a kariérní systém pedagogických pracovníků
- Sociální klasifikace
  - - Porucha chování se sociálním základem
  - - Asociální porucha
  - - Porucha chování antisociální rázu
  - - Delikvence
  - Dětská delikvence, prekriminalita, juvenilní delikvence
  - - čin jinak trestný
  - - provinění
  - Školská klasifikace
- **Poruchy chování vyplývající z konfliktu**
  - - záškoláctví, lhaní, krádeže
- **Poruchy chování spojené s násilím**
  - - agrese, šikana, loupeže, juvenilní kriminalita a prekriminalita
- **Poruchy chování související se závislostí**
- Dítě se SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI (27/2016 Sb. – změna šk. zákona)
  - 1) nízké socio-kulturní prostředí
  - 2) dítě s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženu ochrannou výchovou
- ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA
- Zajištěno vzdělávání, výchova, péče a sociální zázemí v případě, že:
  - rodiče nejsou schopni zajistit podmínky pro vývoj;
  - PCH ovlivňuje intenzitou vývoj dítěte a to porušuje společenské a právní normy;
  - je alternativním trestem;
  - dítě provede mezi 12. a 15. rokem čin, za nějž je jinak až výjimečný trest.
- ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

- Nařízeno soudem
  - Do roku 2014 **zákon o rodině** (94/1963 Sb.) nyní **občanský zákoník** (89/2012 Sb.) a **zákon o soudnictví ve věcech mládeže** (218/2003 Sb.)
  - Výchovné a sociální důvody
  - Trvá po nezbytně nutnou dobu – max. zletilost (může až do 19 let)
  - Ruší soud
  - OCHRANNÁ VÝCHOVA
  - Uložena trestním řízením
  - **Zákon o soudnictví ve věcech mládeže** (218/2003 Sb.)
  - Dětem, 12 – 15 let, které spáchaly čin, za který lze dle TZ uložit výjimečný trest
  - Mladistvým, 15 – 18 let, kteří spáchali provinění a ochranná výchova by měla být efektivnější než odnětí svobody
  - Končí zletilostí
  - Školská zařízení pro žáky s problémy a s poruchami chování a emocí
  - Středisko výchovné péče
  - **cíle a úkoly**
  - **prevence**
  - **odstranění či zmírnění již vzniklých PCH; eliminace negativního dopadu PCH**
  - **intervence - rozvoj osobnosti, sebepoznání, sociálního chování, náprava problémů v učení**
  - **spolupráce s rodinou**
  - **spolupráce se školou**
  - **spolupráce s ostatními institucemi**
  - **cílový klient**
  - **3 – 19, event. 26 let**
  - **děti a mládež s rizikem či s projevy PCH a negativními jevy v sociálním vývoji**
  - **jedinci propuštění z ÚV, OV při jejich integraci do společnosti**
  - **záškoláctví, nerespektování autorit (škola, domov), krádeže, kouření, útěky, šikana (agresor, oběť), vliv závadové party, lhaní, agresivní chování, experimenty (či konzumace) návykových látek**
- A) **Ambulantní část**
- B) **úkoly**
- **prevence**

- intervence a poradenství
- diagnostika
- zpracování individuálního programu pomoci
- práce s rodinou
- metodická pomoc školám
- realizace probačních programů – veřejně prospěšné práce

B) Stacionární (celodenní)

- úkoly
  - intervence a terapie
  - výuka
  - spec.ped. a ped.-psych. podpora (rozvoj osobnosti, sebepoznání, sociálního chování, poradenství při volbě vzdělávací cesty
  - spolupráce s kmenovou školou
  - spolupráce s rodinou,
- Diagnostický ústav
- děti a mládež
  - na základě žádosti rodičů (zákonných zástupců) - preventivně-výchovná péče - důvodem poruchy chování
  - s nařízenou ÚV
  - s uloženou OV
  - zadržným na útěku z jiných zařízení nebo od rodičů
  - nařízeným předběžným opatřením
- délka pobytu zpravidla 8 týdnů → komplexní diagnostika ALE!!!!!!!
  - diagnostická a zdravotní šetření,
  - probíhá vzdělávání, terapeutická činnost,
  - výchovná, sociální a organizační zajištění,
  - vedou k umístění dítěte do zařízení pro výkon ÚV a OV v územním obvodu diagnostického ústavu
- DÚ
- poskytují i nezbytnou péči dětem a mladistvým, zadržným na útěku nebo policií při trestné činnosti, na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření
- základní organizační jednotka

- výchovná skupina
- člení se podle pohlaví nebo věku a jsou zřizovány max. 3 při počtu nejméně 4 a nejvíce 6 dětí
- děti školou povinné
  - chodí do tříd kde jsou vzdělávány podle vzděl. programů ZŠ, ZŠ praktické
- pro mládež s ukončenou povinnou školní docházkou
  - diagnostické třídy pro přípravu na budoucí povolání
- ve třídě max. 8 žáků
- po diagnostickém pobytu je dítě umístěno s předáním veškeré dokumentace a doporučením
  - zpět do rodiny
  - dětského domova - nemá závažné poruchy chování
  - dětského domova se školou
  - výchovného ústavu
- DÚ - FUNKCE
- diagnostické
  - formou pedagogických a psychologických činností
- vzdělávací
  - zjištění úrovně dosažených ZN, DO
  - stanovení SVP
- terapeutické
  - prostřednictvím ped. a psych. činností směřující k nápravě poruch
- výchovné a sociální
  - vztahují se k osobnosti dítěte, rodinné situaci, nezbytné sociálně-právní ochraně
- organizační
  - souvisí s umisťováním do dalších zařízení
- koordinační
  - k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení
- DĚTSKÝ DOMOV
- edukaci zajišťuje stát
- pro děti s nařízenou ÚV
- nemají závažné poruchy chování (umístěny ze sociálních důvodů)

- děti, o něž nemá, kdo pečovat nebo
- jimž nelze ze sociálních důvodů zajistit péči ve vlastní rodině, popřípadě náhradní rodinnou péči
- zpravidla od 3 do 18 let (do 26 let)
- základní organizační jednotka
  - rodinná skupina – 6-8 dětí
  - 2-6 skupin
- děti navštěvují školy mimo DD podle věku
- ÚKOLY DD
- výchovné
- vzdělávací
- sociální
- žijí v rodinných skupinkách po 6-8 dětech
- do školy dochází mimo DD
- umísťují se i nezletilé matky spolu s jejich dětmi
- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10123228705-cas-ditete/20756226500/diskuse> - čas dítěte
- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10299558814-prekrocit-prah>
- DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU
- edukace dětí s nařízenou ÚV
- děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky
- mají závažné poruchy chování
- nebo přechodnou či trvalou duševní poruchu
  - vyžadují výchovně – léčebnou péči
- zařazovány
  - výjimečně i děti s uloženou ochrannou výchovou
  - a nezletilé matky se závažnými poruchami chování, nebo duševní poruchou i s jejich dětmi
- při přetrvání poruchy – přeřazení do výchovného ústavu
- DD SE ŠKOLOU
- základní organizační jednotka
  - rodinná skupina – 5-8 dětí

- 2 -6 skupin
- ve škole třídy s max. počtem 8 dětí
- vzdělávání podle programu
  - základní školy,
  - základní školy praktické,
  - základní školy speciální
- žáci jsou zařazováni do tříd podle ročníků
- podle podmínek (počet dětí v jednotlivých třídách) je možné, aby bylo v jedné třídě zařazeno více ročníků
- VÝCHOVNÝ ÚSTAV
- zařazeny děti starší 15 let
- se závažnými poruchami chování
- na základě nařízení ÚV nebo uložené OV
- může být umístěno i dítě starší 12 let – na základě uložené ochranné výchovy a se závažnými poruchami chování
- základní organizační jednotka
  - výchovná skupina – 5-8dětí;
  - 2-6 skupin
- ve škole při zařízení třídy s max. počtem 8 dětí
- je zde možno dokončit si povinnou školní docházku a střední vzdělání – nejčastěji se zřizuje
  - Praktická škola
  - Odborné učiliště
  - SOU
- pro ty, co se nepřipravují na budoucí povolání může být zřízena pracovní-výchovná skupina
- VÝCHOVNÝ ÚSTAV - FUNKCE
- výchovné
- vzdělávací
- sociální
- jako součást se zřizuje ZŠ, nebo SŠ
- ve třídě více ročníků
- ZÁKON 109/2002

- o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
- Co pak?
- Co se děje s dětmi/mladistvými, kteří opustí ústavní zařízení?
- <https://www.youtube.com/watch?v=LAeJ2SPW6BI>
- Z děcáku do života
- Dům na půli cesty
- Cílovou skupinou je dorost a mladí dospělí ve věku 18 - 26 let opouštějící školská a ústavní zařízení, osoby navracející se po výkonu trestu, z pěstounských rodin aj. vyrůstající bez rodin.
- <https://www.youtube.com/watch?v=a4HmdOd020Y>
- Záškoláctví, lhaní, krádeže
- Typy záškoláctví
- **impulzivní**
  - předem neplánuje
  - reaguje ihned, nepromyšleně, odejde v průběhu vyučování
  - někdy absence trvá i několik dnů než se o situaci dozvědí rodiče
  - dítě často pokračuje v absencích ze strachu z následků, neví, co by mělo dělat
- **plánované**
  - účelové, plánované
  - nejrůznější záminky
  - v situaci před zkoušením, neoblíbeným předmětem, neoblíbeným učitelem
- **Pravé záškoláctví** – žák se ve škole neukazuje, ale rodiče si myslí, že do školy chodí
- **Záškoláctví s vědomím rodičů** – na této formě se podílí několik typů rodičů, jejichž hlavními charakteristikami je buď odmítavý postoj ke škole nebo přílišná slabost ve vztahu k dítěti či závislosti na pomoci a podpoře dítěte v domácnosti
- UGC - Nebud' dilino!
- <https://www.youtube.com/watch?v=g2pHBMm444w>
- Mladí Romové z pražského Žižkova natočili v rámci projektu občanského sdružení [Slovo 21](#) videoklip proti umístování do praktických škol. „Hola, hola škola volá, nedělej z Roma vola. Číst, psát, počítat se nenaučíš doma,“ obracejí se v klipu hlavně k rodičům dětí, kteří si někdy usnadňují výchovu tím, že je posílají do praktické školy.
- **Všimli jste si komu a proč je videoklip určený??**
- **Záškoláctví s klamáním rodičů** - existují děti, kteří dokážou přesvědčit rodiče o svých zdravotních obtížích, po které nemohou jít do školy a rodiče jim absenci omlouvají pro tyto

zdravotní důvody, tento typ záškoláctví je však obtížně rozlišitelný od záškoláctví s vědomím rodičů

- **Útěky ze školy** – žáci do školy přijdou, nechají si zapsat přítomnost a během vyučování na několik hodin odejdou, přičemž zůstávají v budově školy nebo ji na krátkou dobu opustí
- **Odmítání školy** – některým typům žáků činí představa školní docházky psychické obtíže, např. v důsledku problémů ve škole souvisejících s obtížností učiva, při strachu ze šikany, či výskytu školní fobie nebo deprese
- Proč chodí žáci/studenti za školu??
- " **hodiny byly nudné**
- " **práce v nich byla moc těžká**
- " **atmosféra ve škole byla příliš přísná**
- " **žáci měli problémy s některými učiteli**
- " **měli pocit, že je škola odmítá**
- " **škola se jim dostatečně nevěnovala**
- " **byli šikanováni**
- " **chtěli trávit čas s kamarády nebo chtěli být sami**
- " **nelíbily se jim učební osnovy školy**
- Co s tím?
- " **vedení lepší dokumentace o problému**
- " **lepší pomoc žákům s rizikem chození za školu**
- " **osnovy, které lépe vyhovují zájmům a potřebám žáků**
- " **informovanost o důsledcích (právních, vzdělávacích)**
- " **intervenční programy proti záškoláctví**
- - **snažme se vyhnout boji škola x rodiče**
- - **zjistěme pravý důvod záškoláctví**
- - **pokud můžeme s volejme kulatý stůl se všemi, kterých se záškoláctví týká (nezapomínejme na záškoláka)**
- **Žáci a studenti jsou povinni:**
- a) **řádně docházet do školy nebo školského zařízení a řádně se vzdělávat,**
- b) **dodržovat školní a vnitřní řád a předpisy a pokyny školy a školského zařízení k ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byli seznámeni,**
- c) **plnit pokyny pedagogických pracovníků škol a školských zařízení vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem.**
- **Zkusme již předem v kolektivu vyhledat žáky, kteří jsou v riziku záškoláctví**

- - ???
- Motivační prvky
  - " odměny pro ty, kteří si v určitém období udrželi 100% docházku –diplomy, psací potřeby, lístky do kina, vstupenky na fotbal, do bazénu
  - " soutěž v docházce mezi třídami s týdenním vyhodnocením
  - " umožnění práce v programu proti záškoláctví pro žáky s omluvenými absencemi (peer program?)
  - " příprava aktivit, při kterých se zdůrazní rodičům jejich úloha při dodržování docházky
  - " péče o klima školy
- Projekt supertřída
- Výhody
- Nevýhody
- Lhaní
- **Lhaní** - je způsobem úniku z osobně nepříjemné situace, kterou dítě nedovede vyřešit jinak.
- **Pravá lež** – charakteristická úmyslem a vědomím nepravdivosti. Jde o obranný mechanismus, který má jasný cíl.
- **Dětská bájná lhavost** – uspokojuje alespoň na symbolické úrovni ty potřeby, které ve skutečnosti uspokojeny nejsou. V tomto případě se o poruchu chování nejedná do 7. roku dítěte.
- **Mytomanie** - nutné odlišit jiná psychiatrická onemocnění (bludy, obsese - nutkání atd.), u dětí většinou samovolně s věkem odezní, léčba je vždy obtížná a dlouhodobá, nutná pomoc psychologa, ev. psychoterapie, farmakologicky antidepresiva.
- Lhaní u dětí po 7. roku
- **Vzpoura.**
- Jedním z důvodů je **touha vymanit se z vlivu dospělých.**
- **Nedůvěra.**
- **Když řekne pravdu, už předem ví, že bude zamítnuta.** Je přece lehké vymyslet si to, **co rodiče chtějí slyšet**
- **Pohodlí.**
- **Často bývá příčinou nepravdivých tvrzení obyčejná lenost**
- **Nejistota.**
- Teenager může lhát i proto, že si **není jistý v zátěžových situacích.** Možná má **strach.**
- Lež ve škole

- Lhaní (lež) nelze například konkrétně ve školním prostředí opomíjet, může být významným signálem možného dalšího negativního vývoje jedince.
- Při hodnocení dětských lží je důležité zjistit, jak často dítě lže, komu lže nejčastěji, při jaké příležitosti, v jaké situaci a především proč, za jakým účelem.
- Nejlepším úkolem je prevence – předcházení dospělým, nelhat nikomu, říkat pravdu, odstraňovat nepřiměřený strach z trestu (např. tělesných)
- Krádeže
- Jedná se o chování, na které lze nahlížet z několika úhlů pohledu – podle účelu krádeže. Nicméně vždy je tímto chováním způsobena škoda druhé osobě.
- Krádeže často doprovází jiné typy rizikového chování. Například jde o způsob, jak získat prostředky na návykové látky, nebo může být krádež motivována rasistickými předsudky a podobně. Důležité je zjistit, zda dítě krádež předem plánovalo, nebo zda se jednalo o impulzivní reakci na jeho aktuální potřebu.
- Typy krádeží
- **Dítě krade pro sebe** – v rámci uspokojení svých potřeb či získání si pozornosti okolí, zejména rodičů, a jde tedy o takzvané „volání o pomoc“.
- **Dítě krade pro druhé** – ve snaze získat přátele, zvýšit svůj společenský status.
- **Dítě krade v partě** – často se jedná o vstupní rituál do party, jeden z možných projevů šikany.
- Jak řešit krádež
- Jakým způsobem byste řešili krádež ve třídě?
- Agrese, šikana, loupeže
- Jaký je rozdíl mezi agresivitou a agresí???
- Agresivita
- **Agresivitu** klasifikujeme jako vnitřní pohotovost jednat útočně (rys osobnosti). Je to sklon (tendence) k **útočnému jednání**, které se transformuje do různých podob. V přírodě je to vlastně přirozená a nutná vlastnost živočichů, aby přežili. Agresivita je způsob reakce na podkladě **strachu**, přání (**frustrace**, žádosti), **hereditu** (dědičnosti), opuštění nebo tyranie.
- Agrese
- Agrese je **chování**, které **vědomě** a **se záměrem** (úmyslně) ubližuje, násilně omezuje svobodu a poškozuje jiné osoby nebo věci.
- Agrese
- agrese bez vnějších projevů, probíhá pouze v myšlení dítěte
- agrese, která se projeví navenek, např. nadávkou, hrubým slovem, výhrůžkou
- agrese, která se projevuje destruktivním chováním – bouchnutím dveří, rozbíjením předmětů
- fyzické napadení druhé osoby

- šikana

Metodický [pokyn](#) MŠMT definuje šikanu takto:

- „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“

- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10318730018-polosero/21156222200001-polosero-sikana>

- šikana

- 1. stádium ostrakizmu
- 2. stádium fyzické agrese a přitvrzování manipulace
- 3. stádium vytvoření jádra
- 4. stádium kdy většina přijímá normy
- 5. stádium totalita (dokonalá šikana)

- šikana

- Vztah oběti a agresora???

- - návyk

- - pseudosvědomí

- - identifikace

- Prevence šikany

- http://www.odyssea.cz/soubory/e_kurzy/jak_zlepsit_vztahy_v_nasi_tride_2_stupen_zs.pdf

- Primární

- Sekundární

- Terciární

- Kyberšikana je forma šikany

- Jak poznám ve třídě šikanu?

- Napadají vás nějaké aktivity?

- - reportéři

- - řady

- - skupinky

- - molekuly

- - portréty
- - plachta
- - bezruká štafeta
- -pavučina vztahů atd.
- **Čtyři dobrovolníci???**
- Až se dobrovolníci vrátí vůbec si jich nevšímejte, nereagujte na ně...ani libě ani nelibě – JAKO BY NEEEXISTOVALI
- Co když zjistím, že se ve třídě něco děje?
- Podle stádia šikany
- - M. Kolář – Bolest šikanování
- - PČR, OSPOD
- Ignorace, stigmata (zažít ten pocit)
  - Loupeže
- Kdo proti jinému užije násilí, nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci
- Výchova a opatření
- Nařízená ústavní výchova
- Uložená ochranná výchova
- Výchovní opatření
- Ochranná opatření
- Trestní opatření
- Trestní opatření
- Obecně prospěšné práce
- Domácí vězení
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné akce
- Peněžité opatření
- Peněžité opatření s odkladem
- Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- Zákaz činnosti
- Vyhoštění
- Odnětí svobody podmíněné
- Odnětí svobody nepodmíněné

- Provinění
- Čin jinak trestný
- Kolik může dostat mladistvý nebo dítě maximální trest odnětí svobody nepodmíněně?
- šikana
- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1100627928-ta-nase-povaha-ceska/405235100011004-narod-nezletilych-vrahu/titulky>
- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10318730018-polosero/211562222000001-polosero-sikana>
- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10318730018-polosero/211562222000003-polosero-utekari>
- Americká oficiální federální legislativa (IDEA, 1981) pro definici poruch chování používá tu, jež byla vytvořena **Elim Mikem Bowerem**, která je nejčteněji využívána i v českém prostředí. U emocionálně hendikepovaného dítěte se musí projevat jedna nebo více charakteristik pro poruchu chování najednou (Kauffman, J. M. 1997 s. 26):
- Neschopnost dítěte se učit, přičemž tento stav není vysvětlitelný intelektuálními, smyslovými nebo zdravotními faktory apod.
- Neschopnost budovat a udržovat uspokojivé interpersonální vztahy s vrstevníky, učiteli apod.
- Nevhodné typy chování nebo pocitů za běžných situací.
- Celkově nešťastná a depresivní nálada apod.
- Tendence rozvíjet fyzické symptomy, bolest nebo strach, které jsou spojovány s osobními nebo školními problémy.
- *„Děti, které prožívají a projevují ve svém chování běžné problémy každodennosti, jež souvisejí s vývojem, růstem, poznáváním prostředí, vyrovnáváním se s realitou.*
- *Děti, u nichž se rozvíjí větší počet a vyšší stupeň emočních problémů, které jsou důsledky normálních krizí nebo stresujících zkušeností – úmrtí blízké osoby, narození sourozence, rozvod rodičů, tělesný úraz, úraz mozku, dospívání nebo vstup do školy.*
- *Děti, u nichž mírné projevy emočních problémů přetrvávají s tím, že v jisté míře překračují hranici běžných očekávání, ale zároveň jsou tyto děti schopny zvládnout adekvátní přizpůsobení se školnímu prostředí.*
- *Děti se zafixovanými a opakujícími se symptomy emoční nepřizpůsobivosti, které s pomocí mohou těžít ze školní docházky a v rámci školního prostředí udržovat vztahy pozitivní.*
- *Děti se zafixovanými a opakujícími se projevy emočních obtíží, které budou pravděpodobně nejlépe vzdělatelné v pobytovém školním prostředí nebo dočasně v domácí péči“*
- Závislostní chování
- **Tradiční typy závislostního chování**
- drogová závislost

- závislost na alkoholu
- tabakismus
- závislost na hracích automatech
- **Závislost na alkoholu**
- společenská droga, součást mnoha sociálních rituálů
- naše společnost – **pro**alkoholní
- alkohol jako tzv. průchozí droga k nebezpečnějším látkám
- přitom alkohol – tzv. tvrdá droga, nicméně společensky tolerovaná
- **Závislost na alkoholu - fáze**

1) počáteční stádium

- poznal účinky alkoholu, pocit dobré nálady
- zvyšuje se tolerance (vydrží stále více)
- alkohol je stále drogou, která dává a nic nebere

2) varovné stádium

- nejen podnapilost, ale i opilost – občas se to může stát každému
- hledá společníky
- zvyšuje se tolerance

3) rozhodné stádium

- jde víceméně o závislost, „okénka“
- alkohol je součástí metabolických procesů, ztráta kontroly
- racionalizační systém omluv svého pití

4) konečné stádium

- výrazné snížení tolerance alkoholu, málo vydrží, rychle se opije
- opilost i několikadenní (tahy), alkoholické psychózy – delirium tremens
- **Závislost na hracích automatech**
- **automaty** – zábavní a výherní
- **hra** – základ patologického hráčství – zdroj zábavy a osvěžení
- gambler
- srov. s karbaníci
- **Závislost na hracích automatech - fáze**

- 1) **stadium výher** – občasné hraní, fantazie velké výhry, přehnaný optimismus, zvyšování sázek, chlubí se nereálnými výhrami
- 2) **stadium prohrávání** – již patologické hráčství, neschopnost se hrou přestat, ztráta kontroly, hraní skrývá, financuje z dluhů, splácení odkládá, nárůst problémů v rodině i zaměstnání
- 3) **stadium zoufalství** – výrazné odcizení od rodiny, přátel, tendence obviňovat okolí za své jednání, trestné činy, rozpad rodiny, těžké duševní stavy, suicidální fantazie a pokusy

- **Nové formy závislostního chování**

- netolismus
- sexuální závislost
- závislost na práci
- patologické nakupování
- bulimie

- **Závislost na televizi**

- podobné charakteristiky jako tzv. počítačová narkomani
- uzpůsobování životního programu televiznímu programu
- pasivita, apatie, snížená empatie, izolace
- nedostatek pohybu, vadné držení těla, ochablost, riziko očních onemocnění

- **Sexuální závislost**

- akcelerace nutkavého neklidu a zvyšující se četnost různých sexuálních aktivit při zmenšující se satisfakci
- shodné rysy s drogovou závislostí v sociální oblasti – utajování, vina, dvojí život, výčitky
- pravděpodobně – endorfiny (podobné opiátům) - fyziologická souvislost mezi drogovou závislostí a závislostmi, které nejsou vázány na nějakou látku
- spouštěčem je zřejmě slabé sebevědomí, pocit méněcennosti

- **Závislost na práci - workoholismus**

- workoholici - nesourodá skupina
- negativní dopad na vztah, zejména k blízkým
- práce je považována za osobní přednost, zdroj nadřazenosti

Typologie

- **urputný dřič** – neustále pracuje, ať je to potřeba či ne, únava, vyčerpání, chybné úkony, úrazy, nemoci, riziko nesprávného rozhodování
- **záchvatový typ** – bez objektivních důvodů, apatie – záchvat, neschopnost podávat dlouhodobý požadovaný výkon

- **hyperaktivní typ s poruchami pozornosti** – činnost, ale bez soustředění, bez dokončování, atmosféra rozruchu a zmatku
- **pracovní labužník** - pedant, perfekcionista, nepřiměřený čas i energie, očekává to i od druhých, problém je-li vedoucím
- **opečovávač** – silný altruista, obětuje se, často okázale
- **Patologické nakupování - oniomanie**
- velká obchodní centra
- 2 – 10% procent dospělé populace, muži i ženy
- často souvislost se sebeobrazem (móda, kosmetika, šperky, elektronika)
- nutkání a silná touha nakupovat, nákupní tahy
- často věci, které nevyužije, nejčastěji se to děje v zimním období
- finanční problémy, zadlužení
- **Bulimie – patologické přejídání**
- porucha obživného pudu
- výlučně v tzv. vyspělých zemích
- nutně nemusí souviset s obezitou
- mentální bulimie (MKN) – syndrom charakterizovaný opakujícími se záchvaty přejídání a přehnanou kontrolou tělesné hmotnosti, které vedou jedince k aplikaci krajních opatření, aby zmínil tloušťku, vyvolanou účinky požití potravy
  - neustálé zabývání se jídlem, neodolatelná touha po jídle
  - snaha potlačit účinek jídla – zvracení, laxativa, hladovění, léky – anorektika
  - chorobný strach z tloušťky
- Netolismus...
- Historie
- Závislost na počítači
- Kniha „*Computer Addiction? A study of computer dependency*“ v roce **1989**
- **M. Shotton** – 1989 první výzkumné šetření
- Závislost na internetu
- 1995 – I. Goldberg pojem závislost na internetu
- „nemyslím si, že závislost na internetu existuje o nic víc, než závislost na tenisu, bingu nebo televizi. Lidé mohou přehánět všechno. Nazývat to poruchou je omyl.“
- K. Young – 1996 první definice, popis problému a diagnostické nástroje
- Terminologie

- Terminologie je nejednotná
- **NETOLISMUS**
- - Někteří autoři řadí pod tento pojem vše co se týká technologií (IAD, PC, MAD, TVAD, hraní her, hazard...)
- - Další skupina používá tento pojem ve spojení zejména s MMORPG - massively multiplayer online role play game
- - Poslední výklad poukazuje na fakt, že pod pojmem netolismus řadíme IAD a PCAD
- Terminologie
- Další názvy, využívané ve výzkumném prostředí
- - virtuální drogy
- - netomanie
- - závislosti na technologiích
- - ..... atd.
- **Závislostní chování nesubstančního charakteru spojené s užíváním informačních a moderních technologií**
- Patologické hráčství
- - silné puzení ke hře
- - upřednostňování hry před jinými zájmy
- - pokračování ve hře, i když jedinec ví o škodlivosti
- Děti a mladiství
- - vznik závislosti za velmi krátkou dobu
- - dostupnost her (např. hazard již nemá specifické prostředí)
- Závislost na online hrách
- - online hry mají vysokou dostupnost
- V nedávné době proběhly médii varovné zprávy o úmrtí korejského hráče online hry Starcraft4 na selhání srdce plynoucí z vyčerpání v internetové kavárně, poté co hrál padesát hodin bez větší přestávky.
- Podobná historka se udála i v Číně, kde třináctiletý hráč MMORPG World of Warcraft5 spáchal sebevraždu skokem z výškové budovy. Ve svém dopise na rozloučenou napsal, že se chce připojit k hrdinům hry, kterou zbožňoval.
- První zkušenost v roce 2004 - 8,82 let (N=1097)
- 2011 - některé studie uvádí i „dvoleté“ hráče
- MMORpg závislost
- - hra nikdy nekončí

- Studie z roku 2004
- - i když mají hráči MMORPG větší tendenci k trávení více času hraním a často shledávají virtuální svět příjemnějším a uspokojujícím více než realitu, nehledají ve hře způsob jak si zvýšit sebedůvěru, zabavili by se i kdyby MMORPG nehráli a necítili by se podráždění, kdyby nemohli jeden den hrát.
- Toto poukazuje na fakt, že hráči MMORPG **nejsou na hře závislí. Pro většinu je hra jen alternativním způsobem vyhledávání a navazování sociálních kontaktů.**
- Mmorpg – vznik závislosti
- - flow stav (zážitek zábavy) nemá vliv na vzniku závislosti
- Na vzniku závislostního chování se podílí dva mechanismy
  - • Honba za uznáním (opakované hraní s cílem nashromáždit nejlepší možné vybavení, úroveň postavy, získat nejvyšší místa v ratingu apod.)
  - • Utváření vztahů a jejich udržování
- Jedná se tedy o MMORPG závislostní chování?
- Závislostní chování a naše potřeby
- Maslowova pyramida potřeb
- Závislostní chování a naše potřeby
- 11 let
- Chodí do školy
- Nemá výraznější schopnosti
- Ve třídě na pomyslném chvostu
- A co jeho potřeby??
- Závislostní chování a naše potřeby
- Postava ve WoW
- A co její potřeby?
- Další typy patologického hráčství
  - - online hazardní hraní
  - - offline hry
- Závislost na internetu
  - - terminologie: netomanie, IAD (internet addiction Disorder)
- Formy závislostního chování na internetu
  - Online komunikace a kybervztahy
  - Hraní online her

- Přetížení informacemi
- Internetové kompulzivní chování
- Závislost na kybersexu
- Závislost na počítači aj.
- Rizikové faktory u dětí a mladistvých
- ADHD
- Sklony k agresi a násilí
- Mladí patologičtí hráči
- Introverti
- Jedinci s nějakým typem zdravotního postižení, či znevýhodnění
- Závažné rizikové faktory
- Podle Saisan, Smit, Robinison a Seagal (2016)
- Úzkosti a deprese
- Koexistence jiných závislostních poruch
- Nedostatek sociálních vztahů
- Celková nešťastnost
- Menší společenská a profesní vytíženost
- Vysoká míra stresu
- Jiné technologické závislosti
- Závislost na mobilním telefonu
- - The Washington Post: průměrný uživatel mobilu zkontroluje svůj telefon 150x denně
- - Nomofobie
- - Fantomova vibrace
- - F63.8 - jiné nutkavé a impulzivní poruchy
- Mobilní telefon u dětí – sociální prestiž
- Fad - Facebook Addiction Disorder
- Michael Fenichel, který v roce 2009 definoval poruchu pomocí těchto průvodních jevů:
- - Noční užívání Facebooku
- - Uživatel tráví na Facebooku více než hodinu denně
- - Obsese starými láskami a expartnery
- - Užívání Facebooku na úkor práce a pracovních povinností.

- - Odloučení od největší sociální sítě v uživateli vzbuzuje pocity úzkosti a stresu.
- Jak na online závislosti
- <https://www.youtube.com/watch?v=2FDaeiuX2x0>
- Výzkumné šetření 2015-2016
- Substanční a nesubstanční závislostní chování na druhém stupni základních škol: rizika a prevence
- Děkuji za pozornost